

νέας έντελῶς ἀδικαιολογήτου καταχρήσεως ένός ὄρου, πάσχοντος ἤδη ἀπό μακροῦ ἀπό τὸ νόσημα τῆς ἀπαρξίας καὶ ἀοριστίας καὶ χηρίζοντος συνεπῶς περιορισμοῦ καὶ ἀποσαφηνίσεως καὶ ὄχι ἔτι μείζονος διευρύνσεως.

III. Ἡ αἰτία τῆς κρατούσης ἀσαφείας περὶ τὴν έννοιαν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.

Ἱστορικὴ τοῦ ὄρου τούτου εξέλιξις.

Καὶ ἐρωτᾶται ἤδη, ποῦ ὀφείλεται ἡ σκιαγραφηθεῖσα ἀνωτέρω ἀσάφεια τῆς έννοιᾶς τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἡ παρατηρουμένη ὄχι πλέον μόνον παρὰ τῷ λαῷ, τῷ ἡμερησίῳ τύπῳ ἢ τοῖς πολιτικοῖς τῶν τριόδων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ παγκοσμίου κύρους ἐπιστημόνων καὶ τῶν τὰ πρῶτα φερόντων πολιτικῶν; Ἐξακριβοῦντες τὰ αἷτια τῆς ἀσαφείας ταύτης κάμνομεν καὶ τὸ πρῶτον σταθερὸν βῆμα πρὸς ἀποκάθαρσιν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ἀπὸ τῶν παρεπιπτόντων, κατὰ κατάχρησιν ἢ ἐκ παντελοῦς ἀγνοίας τῶν πραγμάτων ἀποδοθεισῶν εἰς αὐτὸν σημασιῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς ἐπιστημονικῆς διερευνήσεως τῆς φύσεώς του, τῶν μέσων τῆς κατισχύσεώς του καὶ τῶν σπουδαιότερων του μέχρι τοῦδε ἐκδηλώσεων. Ἄλλως οἰκοδομεῖ τις ἐπὶ ἄμμου, ἀναλαμβάνων τὴν ἐξέτασιν ένός φαινομένου μὴ σαφῶς καθωρισμένου καὶ ἀπηλλαγμένου παρανοήσεων καὶ ὑπερβασιῶν, ὡς συνέβη ἀτυχῶς μὲ τοῖς πλείστους τῶν ἐπιστημόνων τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο.

Τὸ πρῶτον αἷτιον τῆς κρατούσης ἀσαφείας περὶ τὴν έννοιαν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ εἶναι τὸ ὅτι ὁ ὄρος οὗτος κατέστη ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν γένεσίν του εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας ἐν «Schlagwort» ὅπως λέγουσιν οἱ Γερμανοί, μία ὀραία κτυπητὴ λέξις τὴν ὅποιαν ένόμισαν σκόπιμον νὰ χρησιμοποιήσουν αἱ διάφοροι λαϊκαὶ ὀμάδες καὶ κομματικαὶ ἀποχρώσεις διὰ τοὺς σκοπούς των, προσδιδομένης, έννοεῖται, κατὰ τὰς περιστάσεις εἰς αὐτὴν διαφόρου σημασίας.

Πλὴν ἐὰν τὸ γεγονός τοῦτο αἷτιολογῆ τὴν παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἀσάφειαν τῆς έννοιᾶς τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, δέν εἶναι πάντως ἀρκετὸν ὅπως αἷτιολογήσῃ, πολὺ περισσότερον μάλιστα ὅπως δικαιολογήσῃ τὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου διαφωνίαν τῶν ἐπιστημόνων. Ἡ κυριωτέρα αἷτια ταύτης θὰ ἔκρεπε μᾶλλον νὰ ζητηθῆ εἰς τὴν μεταβολὴν τὴν ὅποιαν ὑπέστη ἡ σημασία τοῦ ὄρου τούτου κατὰ τὸ ἄλλως βραχὺ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς γενέσεώς του μέχρι σήμερον.

Ἄληθῶς ὁ ὄρος «ἱμπεριαλισμός» διήλθε κατὰ τὴν τελευταίαν ἑβδομηκονταπενταετίαν τρία διάφορα στάδια, ἄνευ μεγάλων δυσχερειῶν διακρινόμενα ἀλλήλων καὶ δημιουργοῦντα ἰσαριθμούς τοῦ ὄρου τούτου σημασίας. Ἐκτὸς τούτου κατὰ τὸ τρίτον του στάδιον ἠκολούθησε τρεῖς διαφόρους κατευθύνσεις, ἀλλοιοῦσας ὡς θὰ ἴδωμεν σημαντικῶς τὴν έννοιάν του (1).

(1) Εἰς τὴν διάκρισιν ταύτην τῶν τριῶν περιόδων τοῦ ὄρου «ἱμπεριαλισμός» ὡς καὶ

Α'. Ὁ ἰμπεριαλισμὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ δεσποτισμοῦ.

Τὸ πρῶτον του σταδίου φαίνεται ὅτι διήλθεν ὁ «ἰμπεριαλισμὸς» ἐν Γαλλίᾳ, ἔνθα καὶ διεμορφώθη ὁ ὅρος οὗτος κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ καισαρισμοῦ, τοῦ δεσποτισμοῦ. Διὰ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἠθέλησαν τότε οἱ ἐν Γαλλίᾳ φιλελευθέροι νὰ χαρακτηρίσουν τὸν αὐταρχικὸν τρόπον τοῦ πολιτεύεσθαι τῶν δύο Ναπολεόντων, τοῦ πρώτου καὶ τοῦ τρίτου, ἰδίως τοῦ τελευταίου τούτου, προσφάτως ἀνεληθόντος διὰ συνεχῶν πραξικοπημάτων εἰς τὰ ὕψατα τῆς πολιτείας ἀξιώματα ⁽¹⁾. Ἡ λέξις παρήχθη ἐκ τοῦ *imperato* καὶ *imperator* καὶ ἀνεφέρετο ὡς βλέπομεν εἰς ἓν φαινόμενον ἐσωτερικῆς ἀποκλειστικῆς πολιτικῆς καὶ δὴ οὐχὶ οἰκονομικῆς ἀλλὰ πολιτικῆς φύσεως. Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἐχρησιμοποιήθη ὁ ὅρος οὗτος ὀλίγον βραδύτερον καὶ ἐκτὸς τῆς Γαλλίας ὑπὸ τῶν αὐτῶν φιλελευθέρων καὶ τῶν παλαιομαρξιστῶν ⁽²⁾ πρὸς καταπολέμησιν τῶν κυβερνητικῶν ἀβιαιρεσιῶν ὄχι μόνον τοῦ Ναπολέοντος Γ', ἀλλὰ καὶ τῶν Τσαρῶν τῆς Ρωσσίας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἄγγλου πρωθυπουργοῦ Disraeli, εἰς τὸν ὅποιον ἀπεδίδετο ἡ τάσις ὅπως ἀκολουθῆ ἔν τῇ κυβερνήσει τῆς βρετανικῆς ἐπικρατείας τὰς μεθόδους τοῦ Γάλλου μονάρχου ⁽³⁾ ⁽⁴⁾.

τῶν τριῶν κατευθύνσεων τῆς τρίτης περιόδου μὲ παρώρμησε κυρίως τὸ βραχὺ πλὴν περιεπιχώτατον ἄρθρον τοῦ ἐν Βιέννῃ καθηγητοῦ O t h m a r S p r a u n δημοσιευθὲν ὑπὸ τὸν τίτλον «Imperialismus» εἰς τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν τοῦ *Handwörterbuch der Staatswissenschaften*. Ὁ Sprau ὁμιλεῖ ἐν τῷ εἰρημένῳ ἄρθρῳ οὐχὶ περὶ περιόδων τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἀλλὰ περὶ σημασιῶν τούτου, διακρίνων πέντε τοιαύτας: 1) τὴν σημασίαν τῆς δεσποτικῆς διακυβερνήσεως μιᾶς χώρας 2) τὴν τῆς συσπρίγξως τῶν δεσμῶν τῶν συνδεόντων τὰ μέρη μιᾶς μεγάλης ἐπικρατείας πρὸς ἄλληλα 3) τὴν τῆς τρομοκρατικῆς ἐξουσίας 4) τὴν τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐξαπλώσεως, περιλαμβάνουσαν δύο εἰδικωτέρας κατηγορίας α') τὴν τῆς ἐπιδιώξεως τῆς κοσμοκρατορίας κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἀρχαίας Ρώμης ἢ τῆς κρομβελλείου Ἀγγλίας καὶ β') τὴν τῆς εἰρηνοφίλου ἀντιλήψεως τῆς καταδικαζούσης τὴν ἐξάπλωσιν ἐπὶ ζημίᾳ ἄλλου καὶ τέλος 5) τὴν σημασίαν τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ὡς τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ ἐκείνου φαινομένου τοῦ ἀποβλέποντος εἰς τὴν ἴσον τὸ δυνατόν μείζονα ἀνάπτυξιν τῆς καπιταλιστικῆς ἰσχύος ἐν τῷ ἐξωτερικῷ καὶ τῷ ἐσωτερικῷ. Ἀπὸ τὴν διάκρισιν ταύτην τοῦ καθηγητοῦ Sprau ἐνόμισα ἐν τούτοις ὅτι ἔπρεπε νὰ παρεκκλίνω ὡς πρὸς πλείονα τοῦ ἐνδὸς σημεῖα. Πρῶτον ἐνταῦθα γίνεται λόγος οὐχὶ ἀπλῶς περὶ σημασιῶν τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ὅπως καρὰ τῆς Sprau, ἀλλὰ περὶ περιόδων τὰς ὁποίας διήλθεν ἱστορικῶς ἡ ἔννοια αὕτη, κατόπιν ἐπισταμένης ἐρεῦνης τῆς ὅλης τῆς ἐξελίξεως. Ἐκτὸς τούτου συνεχόνευσα τὴν πρώτην καὶ τρίτην σημασίαν τῆς ἀνωτέρω διακρίσεως, οὐδεμιᾶς κατ' οὐσίαν μεταξὺ αὐτῶν ὑφισταμένης διαφορᾶς. Ἐπίσης συνεχόνευσα τὴν τετάρτην καὶ πέμπτην σημασίαν, διακρίνας ἐν εἶδει ὑποδιαρέσεως τὴν ἀποψιν τῆς σοσιαλιστικῆς καὶ ἀστικῆς παρατάξεως καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς τελευταίας ταύτης τὴν ἐθνικιστικὴν καὶ πανευρηνιστικὴν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντίληψιν.

⁽¹⁾ Wilhelm Bauer op. cit. σελ. 209.

⁽²⁾ Haslauer ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 193 ἐπ.

⁽³⁾ Erich Marcks «Britische Reichspolitik» σελ. 23.

⁽⁴⁾ Τὰ παλαιότερα μεγάλα εὐρωπαϊκὰ ἐγκυκλοπαιδικὰ λεξικά ἢ ἀγνοοῦσι κατ' ὅλοκλη-

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὄρου «ἰμπεριαλισμός» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ καισαρισμοῦ ἀπαντᾷ σήμερον σπανιώτατα. Ἡ πρώτη αὕτη σημασία τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ ἀπεροσφίθη σχεδὸν κατ' ὀλοκληρίαν ὑπὸ τῆς τρίτης του σημασίας, περὶ τῆς ὁποίας θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω.

Β'. Ὁ ἰμπεριαλισμός ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ τσαμπερλαινικοῦ νεοεμποροκρατισμοῦ.

Ὑπὸ ἐντελῶς διάφορον ἔννοιαν ἤρξατο χρησιμοποιούμενος ὁ ὄρος «ἰμπεριαλισμός» ἀπὸ τοῦ 1884 ἐν Ἀγγλίᾳ, ἀφ' ἧς ἐποχῆς ἤλθεν εἰς φῶς αὐτόθι ἡ «Imperial Federation League» πρὸς τὸν σκοπὸν πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς προσεγγίσεως τῆς ἀγγλικῆς μητροπόλεως μετὰ τῶν κτήσεων καὶ ἀποικιῶν της. Ἡ λέξις «ἰμπεριαλισμός» ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην παρήχθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς ἀνωτέρω ἐνώσεως καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐκ τοῦ impero ἢ Imperator ἢ ἐκ τοῦ ῥωμαϊκοῦ Imperium, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ «Empire», περιλαμβάνοντος σύμπασαν τὴν βρετανικὴν ἐπικράτειαν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν εἰδικώτερον ὄρον «Kingdom» τοῦ ἀγγλικοῦ βασιλείου⁽¹⁾. Διὰ τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ τούτου ὑπεννόουν οἱ ἐν Μ. Βρετανίᾳ τὴν πολιτικὴν ἐκείνην τὴν κατευθυνομένην πρὸς τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ συστήματος τῆς ἐλευθέρως συναλλαγῆς δι' ἐνὸς συστήματος προτιμητικῶν δασμῶν ἀρχικῶς καὶ κατόπιν πλήρους οἰκονομικῆς ἐλευθερίας μεταξὺ τῶν χωρῶν τῆς βρετανικῆς ἐπικρατείας καὶ προστατευτικῶν δασμῶν ἐναντι τῶν τρίτων χωρῶν. Ἡ πολιτικὴ αὕτη, προῖον τῆς ὁσημέραι ἐντεινομένης ἐκεῖ ἀντιδράσεως κατὰ τοῦ κοσμοπολιτισμοῦ τοῦ Hume καὶ τοῦ Smith ἀπέβλεπε τελικῶς εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν πολιτικῶν ἰδίως σχέσεων μεταξὺ τῶν τῆδε κακῆσε ἐγκατεσπαρμένων τμημάτων τῆς βρετανικῆς ἐπικρατείας καὶ τὴν δημιουργίαν οὕτω ἐνὸς ἐνιαίου παγκοσμίου κράτους κυβερνωμένου ἀπὸ μίαν κεντρικὴν κυβέρνησιν⁽²⁾.

Ὁ ὄρος «ἰμπεριαλισμός» μεμονωμένως ἐμφανιζόμενος τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐν λόγῳ κινήσεως καὶ ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω ἔννοιαν κατέστη γενικωτάτης χρήσεως ἀφ' ὅτου ὁ Josef Chamberlain ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς της καὶ ἤρχισε τὴν δρα-

ρίαν τὴν ἔννοιαν τοῦ ἰμπεριαλισμοῦ (π. χ. Ἡ Grande Encyclopédie, ἢ Encyclopaedia Britannica τοῦ 1881 κτλ.) ἢ γνωρίζουν μόνον τὴν πρώτην του ταύτην σημασίαν. Π. χ. τὸ Grand Dictionnaire Universel du 19me Siècle τοῦ 1878 ὀνομάζει «ἰμπεριαλισμόν» τὴν ιδέαν τὴν εὐνοϊκῶς διακειμένην πρὸς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἐπίσης τὸ Konversationslexikon τοῦ Meyer ἐκδ. 1887 ὀνομάζει «ἰμπεριαλισμόν» τὴν πολιτικὴν ἐκείνην κατάστασιν τῶν κρατῶν, καθ' ἣν ὅπως ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ῥώμῃ κατὰ τὴν περίοδον τῆς αὐτοκρατορίας δὲν κυβερνᾷ ὁ νόμος ἀλλ' ἡ αὐθαιρεσία, στηριζομένη ἐπὶ ἰσχυρῶν στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ὁμοίως εἰς τὴν 13ην καὶ 14ην ἐκδοσιν τοῦ μεγάλου λεξικοῦ τοῦ Brockhaus χαρακτηρίζονται ὡς ἰμπεριαλισμοὶ αἱ κυβερνητικαὶ μέθοδοι μιᾶς ἀπολύτου μοναρχίας, στηριζομένης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπὶ τῶν στρατιωτικῶν της δυνάμεων.

⁽¹⁾ Henry W. Wolff ἐν τῇ συλλογῇ τοῦ W. Borgius.

⁽²⁾ Δημοσθένους Σ. Στεφανίδου «Οἶκ. Μελέται» σελ. 108 ἐπ.

στηριωτάτην του προπαγάνδαν πρὸς διείδοσιν ἀνὰ τὴν Μ. Βρετανίαν τῶν «ἰμπεριαλιστικῶν» τούτων ἰδεῶν.

Κατὰ τὸ ἐν ἄλλῃ μου ἐπιστημονικῇ ἐργασίᾳ (1) ἐκτεθὲν πρόγραμμα τοῦ Chamberlain «τὸ πρότιστον μέσον πρὸς διατήρησιν τῆς ἀγγλικῆς κοσμοκρατορίας εἶναι ἡ σύσφιγξις τῶν οικονομικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν ἀποτελουσῶν τὴν βρεττανικὴν ἐπικράτειαν χωρῶν. Ἡ βασιμιαία τελωνειακὴ ἔνωσις τῆς Ἀγγλίας μετὰ τῶν ἀποικιῶν τῆς θὰ ἦτο ἡ ἀποτελεσματικωτέρα μορφή τῆς οικονομικῆς ταύτης προσεγγίσεως. Αὕτη δέον νὰ ἐθροάζηται ἐπὶ προστατευτικῶν δασμῶν τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς ἐναντι τρίτων, προτιμητικῶν δὲ κατ' ἀρχὰς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς ἐνώσεως. Οὕτω θὰ εἶχον ἐξησφαλισμένην αἱ μὲν ἀποικίαι τὴν ἀγγλικὴν ἀγορὰν διὰ τὰ πρὸς ἐξαγωγήν τρόφιμα καὶ τὰς πρώτας ὕλας των, ἡ δὲ μητρόπολις τὴν ἀγορὰν τῶν ἀποικιῶν διὰ τὰ βιομηχανήματά της. Ἡ πλήρης ἐλευθερία τοῦ ἐμπορίου ἐκτὸς τῆς ἐνώσεως ἔδει νὰ εἶναι ἡ τελικὴ κατεύθυνσις τῶν κοινῶν προσπειθειῶν τῶν κυβερνήσεων τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν ἀποικιῶν. Ὅχι μόνον τὰ ἐμπορεύματα καὶ τὰ κεφάλαια ἀλλὰ καὶ αἱ ἐργατικαὶ χεῖρες θὰ ἠδύναντο οὕτω νὰ μετακινῶνται ἐντὸς τοῦ ἀχανοῦς αὐτοῦ καὶ σχεδὸν αὐτάρκους βρεττανικοῦ κράτους, τὸ ὁποῖον φυσικῶς τῷ λόγῳ θὰ ἀπέκτα μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ ἐνιαίαν πολιτικὴν κατεύθυνσιν, ἰσχυροτάτας στρατιωτικὰς καὶ ναυτικὰς δυνάμεις καὶ τὸ σπουδαιότερον τὴν ἐλπίδα ἔτι μεγαλυτέρας ἐν τῷ μέλλοντι οικονομικῆς, πολιτικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς προαγωγῆς . . . Ἀλλὰ πρὸς πραγματοποιήσιν ὅλων αὐτῶν τῶν ὠραίων καὶ μεγαλεπηβούλων σχεδίων ἀπαιτοῦνται θυσίαι τινὲς ἐκ μέρους τῆς μητροπόλεως καὶ τῶν ἀποικιῶν. Ἡ πρώτη θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπαρνηθῇ τὸ σύστημα τῆς ἐλευθέρας συναλλαγῆς χάριν τοῦ προστατευτικοῦ καὶ νὰ δεχθῇ συνεπῶς οὐχὶ ἀσήμαντον ὑψωσιν τῶν τιμῶν τῶν τροφίμων, αἱ δὲ δευτέραι νὰ συγκατατεθῶσιν εἰς τὴν ἄρσιν τῆς παρεχομένης δι' εἰσαγωγικῶν δασμῶν προστασίας τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας ἀπέναντι τῆς βιομηχανίας τῆς μητροπόλεως. Ὅσονδήποτε μεγάλα καὶ ἂν εἶναι αἱ ἀπαιτούμεναι αὗται θυσίαι, ἐν τούτοις ὠχρῶσι κατὰ τὸν Chamberlain πρὸ τῶν ἐκ τῆς οικονομικῆς καὶ πολιτικῆς ἐνώσεως ὠφελειῶν. Ταύτας καθορῶντες οἱ βρεττανικοὶ λαοὶ δὲν πρέπει νὰ διστάζωσιν οὐδ' ἐπὶ στιγμὴν, ἀλλὰ στεροῦν τῷ βήματι νὰ χωροῦσι πρὸς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ παμβρεττανικοῦ ἰδεώδους».

Ὡς βλέπομεν καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐμφανίζεται ὁ ἰμπεριαλισμὸς ὡς μία ὑπόθεσις μᾶλλον ἐσωτερικῆς φύσεως (2), ἐν ἀναφορᾷ δὲ πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς τῆς ἰμπεριαλιστικῆς χώρας σχέσεις ὡς μία περισσότερον ἀμυντικὴ ἢ ἐπιθετικὴ ἐνέργεια. **Περὶ «ἰμπεριαλισμοῦ» ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω σημασίαν οὐδεὶς σχεδὸν ἐγένετο ἢ γίνεται λόγος εἰς ἄλλας χώρας ἢ δι' ἄλλας χώρας ἐκτὸς τῆς βρεττανικῆς ἐπικρατείας.** Ἴσως διότι οὐδαμοῦ τῶν συγχρόνων μεγάλων κρατῶν παρατηροῦνται αἱ ἰδιοφυεῖς πολιτικαὶ καὶ οικονομικαὶ συνθήκαι τῆς Μ. Βρετανίας, ἡ διασπορὰ ἰδίως τῶν κτήσεων, τὸ μέγεθος αὐτῶν, ἡ διαφορὰ τῆς πολιτικῆς, οικονομικῆς

(1) Δημοσθένους Σ. Στεφανίδου ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 115--116.

(2) Felix v. Oppenheimer op. cit. σελ. 3.

κῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεώς των καὶ τέλος ἡ φιλελευθέρα ἀγγλικὴ ἀντίληψις ἐν τῇ οὐθμίσει τῶν σχέσεων τῆς μητροπόλεως πρὸς τὰς ἀποικίας της. Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Μ. Βρετανίᾳ ἐχαλαρώθη τὰ τελευταῖα ἔτη σημαντικώτατα ἡ ἱμπεριαλιστικὴ κίνησις, ἰδίως ἀφ' οὗτου ὁ παγκόσμιος πόλεμος κατέστησε στενωτέρας τὰς πολιτικὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν μερῶν τῆς ἐπικρατείας—πρὸς τὸ ὅποιον κατηυθύνοντο τελικῶς αἱ προσπάθειαι τοῦ Τσαμπερλαῖν—, ἐν ᾧ ἀντιθέτως ἐπολλαπλασίασε τὰ οἰκονομικὰ ἐμπόδια τῆς ἱμπεριαλιστικῆς προσεγγίσεως. Ἄλλως τε τὰ πράγματα κατέδειξαν ὅτι καὶ πραγματοποιησιμῶν τῶν τσαμπερλαϊνικῶν ὀνειδῶν πάλιν πολὺ μικραὶ ἐλπίδες θὰ ὑπῆρχον ὅπως καταστῆ τὸ ἀγγλικὸν ὁμοσπονδιακὸν κράτος τελείως αὐταρκες, ὅποτε καὶ μόνον θὰ ἠδύνατο νὰ ἀδιαφορήσῃ διὰ τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῶν ξένων χωρῶν.

Γ'. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς τάσεως ἐνὸς μεγάλου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἐξάπλωσιν.

Μικρὰν μόνον συγγένειαν ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ὁ τσαμπερλαϊνικὸς ἱμπεριαλισμὸς πρὸς τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἀπέκτησεν ὁ ὅρος οὗτος κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσιπενταετίαν εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς εὐρωπαϊκὰς καὶ ἀμερικανικὰς χώρας.

Ἀληθῶς, σχεδὸν συγχρόνως ἐν Γερμανίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ ἤρχισαν οἱ ἐπιστήμονες καὶ πολιτικοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 20οῦ αἰῶνος τὸν ὄρον «ἱμπεριαλισμὸς» πρὸς χαρακτηρισμὸν τῆς τάσεως τῶν μεγάλων ἰδίως κρατῶν, τῶν ἡγουμένων ἐν τῇ παγκοσμίᾳ πολιτικῇ καὶ οἰκονομικῇ κινήσει πρὸς εὐρυσσιν τῆς ἐπιρροῆς των ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀσθενεστέρων χωρῶν. Ἡ τάσις αὕτη τῶν κρατῶν εἶχε γίνεαι, ὀφείλομεν νὰ παρατηρήσωμεν, ἀντικείμενον εἰδικῶν ἂν καὶ οὐχὶ ἀπολύτως ἱκανοποιητικῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν πολὺ πρότερον, ἰδίως ἀπὸ τῆς διαμορφώσεως τῶν θεωριῶν τοῦ Malthus, τοῦ Darwin καὶ τοῦ Marx, χωρὶς ὅμως νὰ ἀγάγωσιν αἱ ἐρευναι αὗται εἰς θιστικὰ συμπεράσματα καὶ πρὸ παντὸς χωρὶς νὰ ἐξευρεθῆ ὁ κατάλληλος ὅρος πρὸς ἀπόδοσιν τῆς τάσεως ταύτης. Ὁ ἀναμφισβητήτως ἐπιτυχέστατος χαρακτηρισμὸς τῶν κρατικῶν τούτων προσπαθειῶν διὰ τῆς λέξεως «ἱμπεριαλισμὸς» ἔλαβε χώραν πολὺ βραδύτερον, ὡς εἶδομεν δὲ δὲν ἦτο καὶ ἐντελῶς νέος, ἔχων ἤδη προγενεστέρως χρησιμοποιοηθῆ πρὸς ἀπόδοσιν ἄλλων, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον διαφόρων ἐννοιῶν.

Αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν μεγάλων κρατῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐδόθη τὸ ὄνομα «ἱμπεριαλισμὸς» παρατηρήθη ὅτι δὲν γνωρίζουν κατὰ κανόνα ἄλλα ὅρια ἐκτὸς τῶν τασσομένων ὑπὸ τῶν ὁμοίων προσπαθειῶν τῶν ἰσχυροτέρων κρατῶν. Τὰ μεγάλα κράτη εἶναι κυριολεκτικῶς ἀκόρεστα ἐφ' ὅσον ἔχουν πρὸ αὐτῶν εὐάλωτον λείαν. Βεβαίως δὲν πρόκειται, σήμερον τοῦλάχιστον, περὶ ἐπιδιώξεως τῆς κοσμοκρατορίας ἐν τῇ κυρίᾳ τῆς λέξεως σημασίᾳ ἢ τῆς οἰκονομικῆς ὑποδουλώσεως τῆς οἰκουμένης ὑπὸ ἐνὸς καὶ μόνου κράτους· πρόκειται ὅμως πάντως περὶ κατανομῆς τῆς ἐπὶ τῆς ὑδρογείου ἐξουσίας ἢ ἐπιρροῆς μεταξὺ ὀλίγων κρατῶν, τῶν ἄλλων παραμενοντῶν ὀνόματι μόνον ἐλευθέρων καὶ ἀνεξαρτήτων.

Ζωηρὰ ἀμφισβήτησις ὑφίσταται μεταξὺ τῶν ἐπιστημόνων ὡς πρὸς τὴν

προέλευσιν τῶν κρατικῶν τούτων προσπαθειῶν πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἐπιρροῆς των. Δύο εἶναι ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο αἱ κύριαι κατευθύνσεις, αἱ βασικαὶ γνῶμαι, μεταξὺ τῶν ὁποίων κυμαίνονται αἱ διάφοροι περὶ ἱμπεριαλισμοῦ ἐν τῇ τρίτῃ ταύτῃ ἐννοίᾳ θεωρίαι καὶ ἀντιλήψεις. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ὀφείλεται οὗτος εἰς τὴν τεραστίαν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος, τὰς προόδους τῆς συγκοινωνίας, τὴν διαμόρφωσιν τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας καὶ ἰδίως τὴν προσπάθειαν τοῦ κεφαλαίου πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν πάντων ἐν τῷ κόσμῳ, κατὰ δὲ τὴν δευτέραν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν μεγάλων ἐθνικῶν κρατῶν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν των ὅπως βλέπωσι τὸ ἔθνος των κατέχον τὴν πρωτοκαθεδρίαν μεταξὺ τῶν ἐθνῶν τῆς γῆς ἢ τοῦλάχιστον διαδραματίζον ἐν ἑκ τῶν πρώτων προσώπων ἐπὶ τῆς παγκοσμίου πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς σιγῆς. Οἱ ἀποκλίνοντες πρὸς τὴν πρώτην γνώμην ἀνήκουν μᾶλλον εἰς τὴν σοσιαλιστικὴν παράταξιν, οἱ ἀποκλίνοντες πρὸς τὴν δευτέραν μᾶλλον εἰς τὴν ἀστικὴν. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ οἱ τελευταῖοι οὗτοι διαβλέπουν τὴν μεγάλην σημασίαν τοῦ οἰκονομικοῦ παρήγοντος ἐν ταῖς ἱμπεριαλιστικαῖς προσπάθειαις τῶν κρατῶν· ἡ διαφορὰ ὅμως ἔγκειται εἰς τὸ ὅτι κατὰ μὲν τοὺς σοσιαλιστὰς ἡ οἰκονομικὴ ἐκμετάλλευσις τῶν ξένων χωρῶν εἶναι τὸ τελικὸν αἷτιον τῶν ἱμπεριαλιστικῶν τάσεων, ἐν ᾧ κατὰ τοὺς ἄλλους αἱ κεφαλαιοκρατικαὶ κατακτήσεις εἶναι ἐν μέσον πρὸς ἐπιδίωξιν ὑψηλοτέρων καὶ εὐγενεστέρων σκοπῶν. Κατὰ τοὺς πρώτους ὁ «ἱμπεριαλισμὸς» εἶναι κυρίως εἰπεῖν «οἰκονομικὸς» μὲ τυφλὸν ὄργανόν του τὴν «πολιτικὴν» τοῦ «ἀστικοῦ» κράτους, κατὰ τοὺς ἄστοὺς συγγραφεῖς μᾶλλον «πολιτικὸς» διαθέτων ὅμως καὶ οἰκονομικὰ μέσα πρὸς κατίσχυσίν του.

Δὲν εἶναι μικροτέρα ἢ ἀμφισβήτησις μεταξὺ τῶν συγγραφέων περὶ τῆς ἐπιρροῆς ἣν ἀσκεῖ ὁ ἱμπεριαλισμὸς ἐπὶ τῆς εἰρήνης τῆς ἀνθρωπότητος.

Κατὰ τοὺς μὲν «ἡ ἱμπεριαλιστικὴ τάσις» τῶν κρατῶν πρὸς ἐξάπλωσιν εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρὰ ὥστε αἱ μεταξὺ των προστριβαὶ καὶ ἐν τέλει αἱ ρήξεις νὰ καθίστανται ἀναπόφευκτοι. Αἱ ρήξεις αὗται θεωροῦνται συνήθως ὡς ἐντάσεις τῆς μεταξὺ των διαρκῶς λανθάνουσης πολεμικῆς καταστάσεως καὶ οὐχὶ ὡς διακοπαὶ εἰρηρικῶν πράγματι περιόδων. Εἰρήνην πρὸς ἄλληλα οὐδέποτε γνωρίζουν τὰ ἱμπεριαλιστικὰ κράτη. Ὡσαύτως ἡ σύγχρονος πολιτικὴ τῶν συμμαχιῶν ὄχι μόνον δὲν ἐνισχύει de facto κατὰ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας τὴν εἰρηρικὴν διαβίωσιν τῶν λαῶν, ἀλλ' ἀντιθέτως ὑποθάλλει τὸν ἱμπεριαλισμὸν διὰ τοῦ διαρκοῦς παζαρεύματος τὸ ὁποῖον προκαλεῖ, μὲ ἀντικείμενον πάντοτε τὰς μικρὰς καὶ ἀσθενεῖς χώρας. Ἄλλως τε αἱ συμμαχίαι οὐδὲν ἄλλο κατ' οὐσίαν ἐπιφέρουν ἢ εὐρυνσιν τῶν ὁρίων μεταξὺ τῶν ἱμπεριαλιστικῶν κρατῶν, καθιστῶσαν ἀραιότερας μὲν πλὴν ἀπειρωθως κινδυνωδεστέρας τὰς μεταξὺ τῶν συμμαχικῶν ομάδων συγκρούσεις. Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται ὅτι ὁ ἱμπεριαλισμὸς εἶναι ὀλέθριος διὰ τὴν εἰρήνην τῆς ἀνθρωπότητος καὶ συνεπῶς δεόν νὰ καταπολεμηθῆται ὑφ' ὅλων ἐκείνων οἵτινες ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν παγίωσιν της. Τὰ μέσα πρὸς τοῦτο εἶναι κατὰ μὲν τὴν σοσιαλιστικὴν παράταξιν ἡ ἐξασθένησις καὶ ἐν τέλει ἡ κατάρρευσις τῆς κεφαλαιοκρατίας, κατὰ δὲ τὴν ἀστικὴν ἡ κατάλληλος διαπαιδαγώγησις τῶν λαῶν ὡς καὶ ἡ δημιουργία ἰσχυρῶν διεθνῶν ὁργανώσεων πρὸς ἐπίλυσιν τῶν μεταξὺ τῶν κρατῶν διαφορῶν.

'Από έντσελῶς διαφόρου ἀπόψεως προσβλέπει τὸν ἱμπεριαλισμὸν μίᾳ ἄλλῃ κατηγορίᾳ ἐπιστημόνων, ἐνδιαφερομένων ὄχι ὀλιγώτερον τῶν προηγουμένων διὰ τὴν παγκόσμιον εἰρήνην. Δεδομένου ὅτι ἡ εἰρήνη προϋποθέτει συνεννόησιν μεταξὺ τῶν κρατῶν πρὸς εἰρηνικὴν ἐπίλυσιν τῶν διαφορῶν των, ἡ δὲ συνεννόησις αὕτη εἶναι τοσοῦτον δυσχερεστέρα ὅσον μείζων ὁ ἀριθμὸς τῶν κρατῶν ἐν τῷ κόσμῳ, φρονοῦν οὗτοι ὅτι τὸ ἀσφαλέστερον μέσον τῆς ἐδραιώσεώς της εἶναι ἡ κατανομὴ τῆς οἰκουμένης μεταξὺ ὀλίγων Δυνάμεων ἐπὶ τῆς αὐτῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον οἰκονομικῆς καὶ ἐκπολιτιστικῆς βαθμίδος εὐρισκομένων. Δὲν πρέπει λοιπὸν ἀπὸ πανειρηνιστικῆς ἀπόψεως νὰ καταφέροηται τις κατὰ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ, ἐφ' ὅσον οὗτος ἐπιδιώκει ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὅποιον εἶναι ἡ προϋπόθεσις τῆς εἰρηνεύσεως τῆς ἀνθρωπότητος.

Αἱ ἀμφισβητήσεις περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο ἀνωτέρω λόγος ἐδημοῦργησαν πλεοναὺς κατευθύνσεις, σημαντικῶς ἀρισταμένας ἀλλήλων, ἐν τῇ ἐρευνῇ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὡς τῆς τάσεως ἐνὸς μεγάλου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἐξάπλωσιν. Ταύτας θὰ ἠδυνάμεθα νὰ κατατάξωμεν εἰς δύο βασικὰς κατηγορίας α') τῆς σοσιαλιστικῆς καὶ β') τῆς ἀστικῆς παρατάξεως. Ἐν τῷ πλαισίῳ ὡσαύτως τῆς τελευταίας ταύτης δεόν νὰ διακρίνωμεν τὴν φιλοπόλεμον ἐθνικιστικὴν ἀπὸ τῆς πανειρηνιστικῆς κατευθύνσεως. Περὶ μιᾶς ἐκάστης θέλομεν διαλίβει ἐν τοῖς ἐπομένοις.

1ον. Ἡ κατεύθυνσις τῆς σοσιαλιστικῆς παρατάξεως.

Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς καπιταλιστικῆς ἀδηφαγίας.

Λέγοντες οἱ σοσιαλισταὶ συγγραφεῖς ἱμπεριαλισμὸν ἐννοοῦν τὴν τάσιν τῆς ἀστικῆς κεφαλαιοκρατίας μιᾶς χώρας πρὸς ἐπέκτασιν τῆς οἰκονομικῆς της ἐπιρροῆς καὶ ἐκτὸς τῶν κρατικῶν ὁρίων. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς λοιπὸν κατὰ τοὺς σοσιαλιστὰς εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἐν οἰκονομικῶν φαινόμενον μὲ πολιτικῶς ἐνίοτε συνεπείας, ἐνσαρκιώνει δὲ τὰς προσπαθείας τοῦ καπιταλισμοῦ, ὅστις ἀφ' οὗ ἐξεμεταλλεύθη ὅσον ἠδύνατο περισσότερον τὸν ἐντόπιον ἐργατικὸν πληθυσμὸν ζητεῖ ἤδη νὰ ἐκμεταλλευθῇ καὶ τὸν τῶν ἀσθενεστέρων χωρῶν διὰ πολιτικῆς ἢ μόνον οἰκονομικῆς ὑποδουλώσεώς των⁽¹⁾.

Ἡ παγκόσμιος ἱστορία κατὰ τὴν μαρξικὴν διδασκαλίαν οὐδὲν ἄλλο

(1) Οἱ σοσιαλισταὶ ἐπιστήμονες καὶ πολιτικοὶ ἠσχολήθησαν εὐρύτατα μὲ τὸν ἱμπεριαλισμὸν καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ καισαρισμοῦ ὡς καὶ τοῦ τσαμπερλαϊνικοῦ νεοεμποροκρατισμοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς τάσεως ἐνὸς κρατικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἐξάπλωσιν, ἀπὸ σοσιαλιστικῆς ἀπόψεως ὑπῆρξε τὸ τοῦ Ἄγγλου J. A. Hobson ἐκδοθὲν τὸ 1902. Τοῦτο ἠκολούθησε πέντε ἔτη βραδύτερον τὸ ἔργον τοῦ Otto Bauer (ἰδὲ βιβλιογραφίαν) ὡς δεῦτερος τόμος τῶν Marx-Studien τῆς Βιέννης καὶ τοῦτο πολλὰ ἄλλα μὴ προσφέροντα ὁμῶς καὶ πόσον νέα στοιχεῖα πρὸς ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος.

ὑπεῆρξε μέχρι τοῦδε ἡ ἱστορία τῶν κοινωνικῶν ἀγῶνων, προκαλουμένων μοιραίως ὑπὸ τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἐνὸς μέρους τῆς κοινωνίας ὑπὸ τοῦ ἄλλου. Ἐλεύθεροι καὶ δοῦλοι, πατρίκοι καὶ πληβεῖοι, εὐγενεῖς καὶ δουλοπάροικοι, ἐν γένει δυνάσται καὶ δυναστευόμενοι ἴσταντο ἀείποτε ἐχθρικῶς ἀπέναντι ἀλλήλων. Διεξάγοντες ἓνα ἀδιάκοπον, ἐνίοτε ἀφανῆ ἐνίοτε καὶ φανερόν ἀγῶνα, περατούμενον ἐκαστοτε μὲ μίαν ἐπαναστατικὴν κοινωνικὴν μεταμόρφωσιν ἢ μὲ τὴν ἀπὸ κοινοῦ κατάρρευσιν τῶν παλαιουσῶν τάξεων⁽¹⁾. Ἡ σημερινὴ ἀστικὴ κοινωνία προελθούσα ἐκ τῆς καταρρέσεως τῆς φεουδαρχικῆς τοιαύτης τοῦ μεσαίωνα ἀνέτρεψε τὰς παλαιὰς κοινωνικὰς τάξεις διὰ τὰ νὰ θέσῃ ἄλλας εἰς τὴν θέσιν των, μὲ ἄλλα, ἐννοεῖται, μέσα ἐκμεταλλεύσεως τῆς μιᾶς ὑπὸ τῆς ἄλλης⁽²⁾. Δύο εἶναι κυρίως εἰπεῖν αἱ σημερινὰ κοινωνικὰ τάξεις αἱ ὁποῖαι ἴστανται εἰς τὰς προηγμένας χώρας ἀντιμέτωποι ἀλλήλων, ἡ κεφαλαιοκρατία ἀστικὴ τάξις καὶ τὸ προλεταριάτον. Ἡ πρώτη εἶναι ἡ «δυναστεύουσα τάξις». Αὕτη ἤρξατο ἀνδρουμένη κατόπιν τῆς ἀνακαλύψεως τῶν νέων χωρῶν, τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων μετὰ τῶν ἀποικιῶν καὶ τῶν τέως κλειστῶν ἀγορῶν τῆς Ἑλλάδος Ἄνατολῆς. Ἰδίως ὅμως τῆς ἐφευρέσεως τοῦ ἀτμοῦ καὶ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, οἱ ὁποῖοι ἔδωκαν μίαν ἀράνταστον ώίτησιν εἰς τὴν βιοτεχνικὴν παραγωγὴν καὶ ἐδημιούργησαν ἐκ τῶν μικρῶν χειροτεχνικῶν ἐργαστηρίων τὰ τεράστια βιομηχανικὰ ἐργοστάσια. Ἐκ τῆς οἰκονομικῆς ταύτης μεταβολῆς προϊόντα εἶναι οἱ σύγχρονοι «βασίλεις τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου», οἱ ἀντικαταστήσαντες τοὺς μικροὺς ἀνεξαρτήτους παραγωγοὺς καὶ συγκεντρώσαντες εἰς χεῖρας των τὰ ἐν τῷ μεταξὺ ραγδαίως πολλαπλασιασθέντα ὑλικά κεφάλαια. Ἡ ἀστικὴ τάξις, ἀνεληθούσα εἰς τὴν ἀρχὴν κατόπιν μακρῶν ἀγῶνων ἐναντίον τῶν παλαιῶν φεουδαρχικῶν καὶ πατριαρχικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς, ἀνήγαγεν εἰς δόγμα «τὴν παντοδυναμίαν τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος καὶ τοῦ ἀκράτου ἀνθρώπινου ἐγωϊσμοῦ». Εἰς τὴν θέσιν τῆς ἄλλοτε ὀπωσθήποτε κεκαλυμμένης ὑπὸ τὸν πέπλον ὑψηλοκεντρικῶν καὶ πολιτικῶν δοξασιῶν ἐκμεταλλεύσεως τῶν ἀσθενῶν ὑπὸ τῶν ἰσχυρῶν, ἔθεσε τὴν «φανεράν, ἄμεσον, ἀναιδή, θὰ ἠδύνατό τις νὰ εἴπῃ, ἐκμετάλλευσιν». «Αὕτη μετέβαλε τὸν ἰατρόν, τὸν δικηγόρον, τὸν ἱερέα, τὸν ποιητήν, τὸν ἐπιστήμονα εἰς μισθωτοὺς τῆς ἐργατίας». «Αὕτη μετέτρεψε τὰς ἄλλοτε τόσο ἀίσθηματικὰς οἰκογενειακὰς σχέσεις εἰς καθαρῶς χρηματικὰς⁽³⁾».

Ἐναντι τῆς κεφαλαιοδότηδος ἀστικῆς τάξεως ἴσταται τὸ προλεταριάτον, ἡ τάξις δηλονότι τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν, τῶν ζώντων μόνον ἐφ' ὅσον ὑπάρχουν διαθέσιμα κεφάλαια πρὸς ἐπισχόλησίν των καὶ «πρὸς ἀποκλειστικὸν σκοπὸν τοῦ πλουτισμοῦ τῆς κεφαλαιοκρατίας». Ἡ ἐργασία των δὲν ἔχει πλέον οὔτε τὸ μικρὸν θέλητρον τοῦλάχιστον τῆς ἐργασίας τοῦ παλαιοῦ χειροτέχνου· κατέστη κυριολεκτικῶς ἀποκτηνωτικὴ χάρις εἰς τὴν «πρόοδον», τὴν τελειοποίησιν τῶν μηχανῶν καὶ

(1) Κομμουνιστικὸν Μανιφέστον I.

(2) Κομμουνιστικὸν Μανιφέστον αὐτόθι.

(3) Κομμουνιστικὸν Μανιφέστον αὐτόθι.

τὸν σύγχρονον καταμερισμὸν τῆς ἐργασίας. Ἀλλὰ μήπως ἀμείβονται τοῦλάχιστον ἐπαρκῶς, ὥστε νὰ δύνανται νὰ ἱκανοποιῶσιν ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς ἀναγωγῆς των ταύτης ἐργασίας τὰς ἀνάγκας των; Ὁχι. Ὁ νεώτερος ἐργάτης δὲν λαμβάνει ἢ «μικρὸν μόνον μέρος τῆς παραγωγῆς του, ἀκριβῶς ὅσον χρειάζεται διὰ νὰ συντηρηθῇ εἰς τὴν ζωὴν καὶ φέρῃ εἰς αὐτὴν νέους σκλάβους τῆς κεφαλαιοκρατίας». Τὸ ὑπόλοιπον περιέρχεται εἰς τὸ κεφάλαιον, ἐξογκούμενον οὕτω ἡμέρα τῇ ἡμέρα περισσότερον κατ' ἀναλογίαν τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν ἐν τῷ κόσμῳ. Κάθε νέος λουτὸν ἐργάτης εἶναι καὶ ἐν μέσον αὐξήσεως τῶν ὑπαρχόντων κεφαλαίων καὶ ἐπομένως τῆς δυνάμεως τῆς κεφαλαιοκρατίας. Λαμβανομένου δὲ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν ἔσεται διηνεκῆς λόγῳ τοῦ προϊόντος ἐκκεφαλαιοκρατισμοῦ τῆς οἰκουμένης καὶ τοῦ ἐκπρολεταριασμοῦ τῆς μέσης τάξεως, δεόν κατ' ἀνάγκην νὰ συναγάγωμεν ὅτι μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς «ἀναποφεύκτου» κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως θὰ εἶναι διηνεκῆς καὶ ἡ αὐξήσις τῶν κεφαλαίων ὡς καὶ ἡ συγκέντρωσις των εἰς ὀσημέραι ὀλιγωτέρας χεῖρας.

Πλὴν ἡ ἀστική τάξις μιᾶς ἐκκεφαλαιοκρατηθείσης χώρας δὲν ἔχει νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὴν «ἐκμετάλλευσιν» μόνου τοῦ ἐγχωρίου προλεταριάτου. Τοῦτα καὶ μόνον δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἱκανοποίησίν της. Ἡ ἀνάγκη ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἐξασφαλίσεως πρώτων ὑλῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς εὐρύνσεως τῶν ἀγορῶν καταναλώσεως τῶν προϊόντων της, οὐχὶ ὀλιγώτερον τέλος τῆς τοποθετήσεως τῶν πλεονάζοντων κεφαλαίων της τὴν ὠθεῖ μοιραίως ἔξω τῆς χώρας, πρὸς ἀναζήτησιν αὐτῶν νέων «θυμάτων». Ἀληθῶς διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου αἱ νέαι μεγάλαι βιομηχανίαι δὲν κέκτηνται πλέον τὸν κατὰ μέγιστον μέρος τοπικὸν καὶ ἐθνικὸν χαρακτῆρα τῶν παλαιῶν βιοτεχνιῶν. Δὲν χρησιμοποιοῦν ὅπως ἄλλοτε ἐγχωρίους πρώτας ὑλας, οὔτε προσορῖζον τὰ προϊόντα των διὰ τὴν ἐπιτόπιον καταναλώσιν. Αἱ πρώται ὑλαὶ ἔρχονται ἀπὸ τὰς μᾶλλον μεμακρυσμένας χώρας, τὰ δὲ ὑπ' αὐτῶν παραγόμενα βιομηχανήματα διοχετεύονται εἰς τὰ τέσσαρα πέρατα τῆς οἰκουμένης. Ἐκτὸς τούτου ἡ ἀστική κεφαλαιοκρατικὴ τάξις ἔχει νὰ φροντίσῃ καὶ περὶ ἐξευρέσεως ξένων ἀγορῶν προσφόρων πρὸς διάθεσιν τοῦ πλεονάσματος τῶν κεφαλαίων της εἰς περίπτωσιν κορεσμοῦ τῆς ἡμεδαπῆς ἀπὸ κεφαλαικῆς ἀπόψεως καὶ συνεπῶς μειώσεως τοῦ τόκου καὶ τοῦ κέρδους τῶν ἐπιχειρήσεων.

Ὅλαι αἱ χῶραι τῆς ἀλλοδαπῆς ἐνδιαφέρουν τὴν κεφαλαιοκρατίαν ἐνὸς προηγμένου κράτους. Ἀπανταχοῦ δύναται νὰ εὕρῃ αὕτη πρώτας ὑλας πρὸς τροφοδότησιν τῆς βιομηχανίας της, ἀγορὰς πρὸς κατανάλωσιν τῶν προϊόντων της καὶ προσοδοφόρους ἐπιχειρήσεις διὰ τὰ πλεονάζοντα κεφάλαιά της. Ἐκεῖ ὁμως ὅπου στρέφει λαίμαργα τὰ βλέμματά της εἶναι αἱ χῶραι ἡσσονος πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, διότι ἐκεῖ διαβλέπει γόνιμον ἔδαφος ἐντατικωτάτης καὶ ὀλιγώτερον ἐπικινδύνου ἐκμεταλλεύσεως. Ἐν ᾧ τὰ προηγμένα κράτη ἐγείρουν διαρκῶς σινικὰ τείχη κατὰ τῆς ξένης βιομηχανίας, καταναλίσκουν ἐπιτοπίως τὰς ὀλίγας των πρώτας ὑλας καὶ ἀσφικτιοῦν ἀπὸ τὴν πληθῶραν τῶν κεφαλαίων, αἱ τελευταῖαι αὗται χῶραι οὔτε δασμοὺς γνωρίζουν πρὸς προστασίαν τῆς ἀνυπαρξτου ἄλλως τε βιομηχανίας των, οὔτε τὰς ἐν τῷ τόπῳ παραγομένας ἢ δυναμένας νὰ παραχθῶσι πρώτας ὑλας ἐπεξεργάζονται μόναι των, οὔτε τέλος κέκτηνται

ἀφθονα κεφάλαια εἰς τρόπον ὅστε νὰ μὴ χρειάζωνται τὰ ξένα. Ἐκτὸς τούτου, ὡς θὰ ἴδωμεν ἑκτενῶς κατωτέρω, δύναται τις κατὰ τῶν ἀσθενῶν καὶ ἀναναπτύκτων χωρῶν νὰ ἀσκήσῃ βίαια μέτρα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν εἶναι εὐχερὲς προκειμένου περὶ τῶν προηγμένων καὶ ἰσχυρῶν τοιούτων.

Ὅπως καταστήσῃ ἡ ἀστική κεφαλαιοκρατία τὰς τελευταίας ταύτας χώρας ὄριμους πρὸς οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν θέτει εἰς ἄμεσον ἐφαρμογὴν τὸ πρόγραμμά της, τοῦ ὁποῖου παντοῦ καὶ πάντοτε τέσσαρα ὑπῆρξαν τὰ βασικά σημεῖα : (1).

1) Ἡ ἀπόκτησις τῶν σπουδαιότερων πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς ἀναναπτύκτου χώρας, ἰδίως τῶν μεταλλείων καὶ τῶν φυτειῶν.

2) Ἡ δημιουργία «ἐλευθέρων» ἐργατῶν δυναμένων νὰ χρησιμοποιηθῶσι παρὰ τῆς ξένης κεφαλαιοκρατίας διὰ τοὺς ἐκμεταλλευτικούς σκοπούς της.

3) Ὁ ἐθνισμὸς τοῦ ξένου πληθυσμοῦ εἰς τὴν χρῆσιν τῶν βιομηχανικῶν τῆς προϊόντων.

4) Ὁ χωρισμὸς τῆς γεωργικῆς ἀπὸ τῆς βιοτεχνικῆς παραγωγῆς.

Ὡς βλέπομεν οὐδὲν ἄλλο ἐπιδιώκει κατ' οὐσίαν ἡ ξένη κεφαλαιοκρατία ἢ τὸν πρὸς ἴδιόν της ὄφελος ἐκκεφαλαιοκρατισμὸν τῶν ἀναναπτύκτων χωρῶν καὶ τὴν διαμόρφωσιν οὕτω τοῦ κόσμου ὁλοκλήρου κατ' εἰκόνα της καὶ ὁμοίωσιν. Ζητεῖ νὰ ἐκρίζωσῃ καὶ ἀπὸ τὰς χώρας αἱ ὁποῖαι παρέμειναν εἰσέτι «ἀμόλυντοι ἀπὸ τὸ κεφαλαιοκρατικὸν μῖασμα», ὅπως ἐξερρίζωσε καὶ ἀπὸ τὴν ἰδίαν χώραν, τὰς «ᾠραίας πατριαρχικὰς συνθήκας τῆς ζωῆς», τοὺς «τρικφεροὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς», τὴν «οἰκονομικὴν αὐτάρκειαν τῶν οἰκογενειῶν». Ζητεῖ νὰ δημιουργήσῃ καὶ ἐκεῖ προλεταριάτον ὅπως «ποτίξῃ διὰ τοῦ ἰδρώτος του τὸ γιγαντούμενον καπιταλιστικὸν δένδρον». Ζητεῖ νὰ ἀπομυζήσῃ καὶ ἐκεῖθεν τὴν τελευταίαν λαϊκὴν ἰκμάδα πρὶν ἢ στραφῇ πρὸς νέας χώρας, παρθέτους ἀκόμη καὶ ἀμιάντους.

Πρὸς ἐπίτευξιν τῶν ἱμπεριαλιστικῶν τῆς σκοπῶν ἡ κεφαλαιοκρατία χρησιμοποιεῖ κατ' ἀρχὰς τὰ εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν τῆς διάθεσιν εὐρισκόμενα οἰκονομικὰ ὄπλα, τὰ τράσι, τὰ καρτέλλα, τὸ *dumping*. Ἐπειδὴ ὁμως ταῦτα εἶναι συνήθως ἀνεπαρκῆ πρὸς πραγμάτωσιν τοῦ μεγάλου τῆς προγράμματος, βλέπει ἑαυτὴν θάσσον ἢ βράδιον ἠναγκασμένην ὅπως ζητήσῃ προσφυγὴν καὶ εἰς τὰ πολιτικὰ μέσα, εἰρηνικὰ ἀρχικῶς, πολεμικὰ βραδύτερον. Πρὸς τοῦτο εὐρίσκει πάντοτε προθυμοτάτας τὰς διαφόρους κυβερνήσεις, ἐξ αὐτῆς ὡς γνωστὸν προερχομένας καὶ εἰς τὰ κελεύσματά της τυφλῶς ὑπακουούσας.

Αἱ ὑπὸ τῶν κεφαλαιοκρατικῶν συμφερόντων ὑπαγορευόμεναι κυβερνητικαὶ ἐνέργειαι κατευθύνονται συνήθως πρὸς δύο τινα : πρῶτον τὴν πολιτικὴν κατάκτησιν τῶν ἀναναπτύκτων χωρῶν πρὸς τὸν σκοπὸν πάντοτε οἰκονομικῆς ἐκμεταλλεύσεως καὶ δεύτερον τὴν σχετικὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀν-

(1) Rosa Luxemburg op. cit. σελ. 341.

τιδράσεως τῶν κεφαλαιοκρατιῶν τῶν ἄλλων μεγάλων χωρῶν. Ἡ κατάκτησις προϋφαιίνεται διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως ἐκ μέρους τῶν μεγάλων κεφαλαιοκρατικῶν Δυνάμεων τοῦ ἐνδιαφέροντος μᾶς ἐξ αὐτῶν ἐπὶ μᾶς ὠρισμένης περιοχῆς. Ἡ περιοχὴ αὕτη ἐξελίσσεται μετ' οὐ πολὺ εἰς σφαιροὶν ἐπιρροῆς, αὕτη εἰς προτεκτοράτον καὶ τοῦτο εἰς ἀποικίαν. Ἐφ' ἧς μία χώρα ἡσσοнос ἀναπτύξεως καταστῆ σφαιρὰ ἐπιρροῆς ἐνὸς ἱμπεριαλιστικοῦ κράτους, ἀρχίζει συστηματικὴ πλέον ἢ ἀνάμξις τοῦ τελευταίου τούτου εἰς τὴν ἐσωτερικὴν καὶ ἐξωτερικὴν τῆς πρώτης πολιτικὴν, χρησιμοποιοημένων πρὸς τοῦτο οὐχὶ σπανίως στρατιωτικῶν καὶ ναυτικῶν ἐπιδείξεων. Ἐν τῷ προτεκτοράτῳ εὐρισκόμεθα πρὸ ὑποταγῆς τῆς ἀναναπτύκτου χώρας, τοῦτο δὲ εἰς ἕξι μείζονα βαθμὸν συμβαίνει προκειμένου περὶ τῶν ἀποικιῶν (1), τελείως ὠρίμων πλέον πρὸς πάσης φύσεως οἰκονομικὴν ἐκμετάλλευσιν (2).

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀντιδράσεως τῶν ξένων κεφαλαιοκρατιῶν, αὕτη ἐπιδιώκεται καὶ ἐπιτυγχάνεται κατὰ κανόνα μὲν διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ καὶ διὰ τῆς μεθόδου τῶν ἀνταλλαγμάτων, ὅπου δὲ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατὸν διὰ τοῦ βιαίου ἐξαναγκασμοῦ τῶν ἀντιδρώντων πρὸς ὑποχώρησιν. Οὕτω ἐκρήγγυνται οἱ φοβεροὶ καὶ ὀλέθριοι ἱμπεριαλιστικοὶ πόλεμοι μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν καπιταλισμῶν ἀγομένων καὶ φερομένων ἀστικῶν κρατῶν καὶ οἱ ὅποιοι στοιχίζουσι τὴν ζωὴν τόσον ἀκμαίων ὑπάρξεων, καταστρέφουσι μέγα μέρος τῶν μετὰ κόπου συλλεγέντων οἰκονομικῶν ἀγαθῶν καὶ φέρουσιν ἀπὸ ἐκπολιτιστικῆς ἀπόψεως ὠρισμένας χώρας ἢ καὶ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα δεκαετηρίδας τινὰς πρὸς τὰ ὀπίσω. Ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὅποιον καθιστᾷ τοὺς κεφαλαιοκρατικοὺς τούτους πολέμους ἀκόμη φοβερωτέρους εἶναι τὸ γεγονός· ὅτι κατ' αὐτοὺς δὲν εἶναι τόσον οἱ «ἀστοὶ» ὅσον οἱ προλατάρια ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι χύνουν τὸ αἷμα των ὡς τὴν ὑστάτην των καὶ πολυτιμωτέραν θυσίαν ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τοῦ καπιταλιστικοῦ Μολῶχ. Ἐξαναγκαζόμενοι ὑπὸ τῆς κρατικῆς ἐξουσίας, παρασυρόμενοι ἀπὸ ἀπατηλῆς ὑποσχέσεως τῆς κεφαλαιοκρατίας στρέφουσι τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἀδελφῶν των τοῦ ἀπέναντι στρατοπέδου, ἐν ᾧ θὰ ἔπρεπε νὰ ἴστανται ἀπαθεῖς πρὸ τοῦ μεταξὺ τῶν κεφαλαιοκρατιῶν ἀγῶνος, ἀπὸ τὸν ὅποιον οὐδὲν θὰ εἶχον νὰ χάσωσιν «ἐκτὸς ἴσως τῶν ἀλύσεων μὲ τὰς ὁποίας εἶναι δεσμευμένοι(3)». Τέλος οἱ ἐπιζήσαντες προλατάρια εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι καλοῦνται ὑπὸ τοῦ ἀστικοῦ κράτους ὅπως ἀνεγεί-

(1) Georg Engelbert Graf op. cit. σελ. 129.

(2) «Ἄμα τῇ καταλήψει μᾶς ἀποικίας ἀπαλλοτριούται ἡ ἔγγειος ἰδιοκτησία τῶν ἰθαγενῶν χάριν τῶν μεγάλων κεφαλαιοκρατικῶν ἐπιχειρήσεων, τῶν τέως ἰδιοκτητῶν ἐξαναγκαζομένων εἰς δουλικὴν ἐργασίαν εἰς τὰς ἀπεράντους φυτείας ἢ εἰς τὰ μεταλλεῖα. Ἐνθα ἡ ἀπαλλοτριώσις δὲν εἶναι τόσον εὐχερῆς, βαρύνονται οἱ ἰθαγενεῖς μὲ τόσον δυσβαστάκτους φόρους (ὡς π. χ. συνέβη εἰς τὸ Κογγό), ὥστε νὰ προτιμοῦν τὸν ἐκπατρισμόν ἢ τὴν ἐγκατάλειψιν τῆς ἰδιοκτησίας των. Ἐφ' ὅσον οἱ ἰθαγενεῖς δὲν ἐπαρκοῦν διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν μεταλλείων εἰσάγονται ἐξωθεν «Κοῦλις» πρὸς συμπλήρωσιν τῶν κενῶν» (R o s a L u x e m b u r g).

(3) Κομμουνιστικὸν Μανιφέστον IV.

ρουν τὰ πολεμικὰ ἐρείπια, ὅπως φέρουν τὴν ἀκρίβειαν τῆς ζωῆς καὶ τὰ δυσβάστακτα μεταπολεμικὰ οἰκονομικὰ βάρη⁽¹⁾.

Ὁ ἱμπεριαλισμὸς οὗτος ὑπὸ τὴν σοσιαλιστικὴν ἔννοιαν τῆς λέξεως δεσπόζει σήμερον εἰς ὅλας τὰς τελείως ἐκκεφαλαιοκρατηθείσας μεγάλας χώρας. Προϊόντα τούτου εἶναι ἡ ἀποσύνθεσις τῆς παιμπαλαίας ἀγροτικῆς κοινοκτημοσύνης τῶν Ἰνδιῶν καὶ τοῦ Ἀλγερίου χάρις εἰς τὴν ἀπηνῆ τοῦ ἀντικεφαλαιοκρατικοῦ τούτου θεσμοῦ διώξιν ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλῶν καὶ Γάλλων κατακτητῶν, αἱ ἀρόρητοι βελγικαὶ πιέσεις ἐναντίον τῶν Ἰθαγενῶν τοῦ Κογγό, ἡ ἐξόντωσις ἐκ μέρους τοῦ γερμανικοῦ ἀποικιακοῦ στρατοῦ οὐχὶ μικροῦ μέρους τῶν Ἰθαγενῶν τῶν γερμανικῶν ἀποικιῶν ἐπειδὴ ἀντέστησαν ἐρρωμένως κατὰ τῶν ἐκμεταλλευτικῶν τάσεων τῶν ἀφρικῶν ἀποικίων καὶ τέλος ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἐναντι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Γερμανίας ἐναντι τῆς προπολεμικῆς Τουρκίας. Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ἐγκατέστησεν ἐπίσης τὰς διαφόρους Μ. Δυνάμεις μετὰ «νικηφόρους ἀγῶνας» ἢ «εἰρηνικὰς διαπραγματεύσεις» εἰς ἐπίκαιρα σημεῖα τῆς Κίνας, ὅπως ἐκεῖθεν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς ἀπορροφῶσιν αὐτὰ δίκην παρασίτων τὸ αἷμα τῶν πτωχῶν Κινέζων. Αὐτὸς τέλος προκάλεσεν ὅλους τοὺς πολέμους τῆς τελευταίας πενηκονταετίας εἰς αἷς ἦσαν ἀναμειγμένα καὶ Μ. Δυνάμεις, ὡς τὸν ῥωσσοτουρκικόν, τὸν ἰταλοτουρκικόν, τὸν ῥωσσοϊαπωνικόν καὶ πρὸ παντὸς τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον, τὸν φοβερώτερον καὶ καταστρεπτικώτερον ἐξ ὅλων τῶν ἱμπεριαλιστικῶν πολέμων⁽²⁾.

Ὁ ἱμπεριαλισμὸς κατὰ τὰς σοσιαλιστικὰς ἀντιλήψεις εἶναι ἡ τελευταία φάσις τῆς ὅλης κεφαλαιοκρατικῆς ἐξελίξεως. *Ἡ γένεσις τοῦ παρακολουθεῖ τὴν γένεσιν τῆς κεφαλαιοκρατίας, ἡ ἀνθῆσις τοῦ τὴν ἀνθῆσιν τῆς κεφαλαιοκρατίας, τὸ δὲ τέλος τοῦ θὰ εἶναι μοιραίως τὸ τέλος τῆς κεφαλαιοκρατίας.* Ὅταν τὸ κεφάλαιον παύσῃ νὰ «ἀπομυζᾷ» τὸν πτωχὸν ἐργάτην, ὅταν τὰ μέσα τῆς παραγωγῆς παύσονται εἶναι συγκεντρωμένα εἰς χεῖρας ὀλίγων περιερχόμενα εἰς τὴν κοινότητα, ὅταν ὁ σοσιαλισμὸς πραγματοποιήσῃ τὰ ἀνθρωπιστικά του ἰδεώδη, τότε ὁμοῦ μὲ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ ἐνὸς ἀτόμου ὑπὸ τοῦ ἄλλου ἢ τῆς μίας κοινωνικῆς ομάδος ὑπὸ τῆς ἄλλης θὰ τεθῇ τέρας καὶ εἰς τὴν ἀλληλοεκμετάλλευσιν τῶν λαῶν. Αὐτομάτως θὰ παύσουν τότε καὶ οἱ ἱμπεριαλιστικοὶ πόλεμοι, οἱ ὅποιοι τόσο συνταράσσουν ἐκάστοτε τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τοὺς ὁποίους οὐτοπικοὶ πανειρηνισταὶ φαντάζονται ἐξοβελιστέους ἄνευ συνεξοβελισμοῦ τῆς κεφαλαιοκρατίας! Μόνον τότε θὰ βασιλεύσῃ ἡ εἰρήνη καὶ ἡ δικαιοσύνη ἐπὶ τῆς γῆς.

(1) Πρβλ. Τὸ Zimmerw alder Manifest (1915) κατόπιν τῆς κατὰ 7βριον 1915 συνελθούσης ἐν Zimmerwald διεθνoῦς ἐργατικῆς διασκέψεως, ὡς καὶ τὸ Kienthaler Manifest τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας (1916) ἐν W. Sombart op. cit. σελ. 225 ἐπ.

(2) Κατὰ ἐντελῶς ἀδέξιον τρόπον ἐπιχειρεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὸν ἱμπεριαλισμὸν μετὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ ὁ Herbert v. Dirksen ἐν τῇ ἐν τῇ βιβλιογραφίᾳ μνημονευθείσῃ διατριβῇ του.

2ον. Ἡ κατεύθυνσις τῆς ἀστικῆς παρατάξεως.

Αὕτη ὡς εἶπομεν περιλαμβάνει δύο εἰδικωτέρας κατευθύνσεις, τὴν φιλοπόλεμον ἐθνικιστικὴν καὶ τὴν πανειρηνιστικὴν, περὶ ἑκατέρας τῶν ὁποίων θὰ πραγματευθῶμεν χωριστά.

α΄.) Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ἀπὸ ἐθνικιστικῆς ἀπόψεως.

Ἡ ἀποφῆς αὕτη περὶ τῆς ἐννοίας τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὡς τάσεως ἐνὸς μεγάλου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἀπεριόριστον ἐξάπλωσιν διαφέρει σημαντικῶς τῆς προεκτεθείσης σοσιαλιστικῆς. Κατὰ τὴν ἐθνικιστικὴν ἱμπεριαλιστικὴν ἀντίληψιν ὁ ἱμπεριαλισμὸς δὲν εἶναι προῖον τῆς κεφαλαιοκρατικῆς ἀδηφαγίας με πολιτικὰς ἐνίοτε συνεπείας, ἀλλ' ἀντιθέτως ἐν καθαρῶς πολιτικῶν φαινομένων, ὀφείλον τὴν προέλευσίν του εἰς μίαν ὑπερέντασιν τῆς «ἐθνικιστικῆς» ὁρμῆς τῆς λαϊκῆς ψυχῆς. Εἶναι ἀληθές ὅτι καὶ κατὰ τὴν μίαν καὶ κατὰ τὴν ἄλλην περίπτωσιν ἀναγνωρίζεται ὁ ἱμπεριαλισμὸς ὡς ἡ τελευταία φάσις μιᾶς ἐξελίξεως· ἡ διαφορὰ ὅμως εἶναι ὅτι κατὰ μὲν τοὺς σοσιαλιστὰς πρόκειται περὶ τῆς ἐξελίξεως τῆς κεφαλαιοκρατίας, κατὰ δὲ τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἐθνικιστικῆς παρατάξεως περὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος ἐνὸς μεγάλου λαοῦ.

Λέγοντες «ἔθνος» ⁽¹⁾ ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸ πλεῖστον κοινῆς καταγωγῆς, θρησκείας, γλώσσης καὶ ἱστορικῶν παραδόσεων, τῶν ἐχόντων ἔναντι μὲν ἀλλήλων τὴν συνείδησιν τῆς ὁμοφυλίας, ἔναντι δὲ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὴν τῆς ἰδιαιτέρας ἐθνότητος. Τὰ ἔθνη προέρχονται ἐκ τῆς συμμίξεως πλειόνων φυλῶν ἢ μᾶλλον ἐκ τῆς κατισχύσεως μιᾶς ἐξ αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἄλλων καὶ τῆς βαθμιαίας ἀπορροφήσεως τούτων ὑπὸ ταύτης, καθιστωμένης οὕτω τοῦ πυρῆνος τοῦ ἔθνους. Ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐθνῶν εἶναι συνεπῶς δευτερογενὲς φαινόμενον, προϋποθέτον ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ὑπαρξίν κρατικῶν ὀργανισμῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ μίαν ἀνωτέραν ὀποσοῦν διανοητικὴν καὶ κοινωνικοοικονομικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατ' ἰδίαν φυλῶν, καθιστῶσαν δυνατὴν τὴν μεταξὺ αὐτῶν ἐπικοινωνίαν.

Ἡ γένεσις ἐνὸς ἔθνους δὲν εἶναι ἔργον εὐχερές. Ἀπαιτοῦνται πρὸς τοῦτο μακροὶ προσπάθειαι καὶ μακρὰ ὡσαύτως ἐξέλιξις. Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῶν χαλα-

(1) Τὸ «ἔθνος», (ἐκ τοῦ ἔθος = τὸ διὰ τῆς συνηθείας συνδεδειμένον πλῆθος) δὲν εἶχε παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλησι τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν ἡμεῖς δίδομεν σήμερον εἰς τὴν λέξιν ταύτην, ἢ μᾶλλον ἡ ἐννοία τοῦ ἔθνους ὑπὸ τὴν σημερινὴν σημασίαν τῆς λέξεως δὲν ἦτο τόσον σαφῆς παρ' αὐτοῖς. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι οὐδέποτε γίνεται λόγος περὶ «ἐλληνικοῦ ἔθνους» περιλαμβάνοντος ὅλους τοὺς Ἑλληνας. Ἀντιθέτως ἐγένετο λόγος περὶ διαφόρων ἐλληνικῶν ἐθνῶν ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν φυλῶν (πρὸβλ. Ξενοφῶντος Κύρου Ἀνάβασιν 5. 5. 5. «πομπὰς ἐποίησαν κατ' ἔθνος ἕκαστοι τῶν Ἑλλήνων», Θουκυδίδου 1. 1 «κατ' ἔθνος καὶ καθ' ἕκαστον ἄστν»). Ἀλλαχοῦ ἀναφέρεται ὡσαύτως «τὸ ἔθνος τῶν Θετταλῶν» κ.τ.λ.

ρωτάτων μεταξὺ τῶν συγγενῶν ἢ μὴ φυλῶν δεσμῶν διὰ τὴν προχωρήσῃ κατόπιν εἰς τὴν βαθμιαίαν ἀφομοίωσιν τῆς γλώσσης, τῶν ἠθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ θρησκευτικῶν δοξασιῶν καὶ διὰ τὴν φθίασθαι τέλος εἰς τὴν κοινὴν «ἐθνικὴν συνείδησιν» τῶν ἀποτελούντων τὰς συγχωνευομένας φυλὰς ἀτόμων, ἕξαφανιζομένης καθ' ὁλόκληριαν ἢ κατὰ μέγα μέρος τῆς συνειδήσεως τοῦ γένους καὶ τῆς φυλῆς. Ἄρκει νὰ ἀναφέρωμεν ἐν παραδείγματι ὅτι μέχρις ἐσχάτων ἀκόμη ὑπῆρχον ἐν αὐτῇ τῇ Εὐρώπῃ ἐθνότητες (π. χ. ἡ ἀλβανικὴ, ἡ βουλγαρικὴ) μὲ καλῶς μὲν ὅπως οἱ ἄλλοι διαμεμορφωμένους πρὸς τὴν ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἐν νεφελώδει καταστάσει.

Τριττῆς κυρίως φύσεως εἶναι οἱ συνεκτικοὶ ἐνὸς ἔθνους δεσμοί, γεωγραφικοί, γλωσσικοὶ καὶ ἠθικοί. Οἱ δύο πρῶτοι συνδέουν τὰς κατοικίας τῶν μελῶν τοῦ ἔθνους καὶ διευκολύνουν τὴν διαβίβασιν τῶν σκέψεων των, οἱ τρίτοι ἀφ' ἑτέρου συνιστάμενοι εἰς κοινὰς θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ ἱστορικὰς παραδόσεις, κοινὰ ἠθῆ καὶ ἔθιμα, συνδέουν τὰς ψυχὰς των. Ὁ δεσμὸς τῆς κοινῆς καταγωγῆς διαδραματίζει βέβαια σημαντικόν, ὄχι ὅμως καὶ πρωτεύον πρόσωπον. Ἄς μὴ λησιμονῶμεν ὅτι τὰ περισσότερα τῶν συγχρόνων μεγάλων εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν προῆλθον ἐκ τῆς ἀναμίξεως ὁμοίων καὶ ἀνομοίων, πεπολιτισμένων καὶ βαρβάρων φυλῶν. Σημαντικώτεροι εἶναι οἱ δεσμοὶ τῆς γλώσσης καὶ τῆς θρησκείας, ἂν καὶ οὐχὶ ἀπολύτως ἀναγκαῖοι διὰ τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἔθνους⁽¹⁾. Ἀντιθέτως ἀπαραίτητος εἶναι ἡ κοινὴ ἐθνικὴ συνείδησις ἐνισχυομένη διὰ τῆς κοινῆς δόξης τοῦ παρελθόντος, τῶν κοινῶν ἀγῶνων, τῶν κοινῶν δοκιμασιῶν, περιπετειῶν καὶ πικριῶν, τῶν κοινῶν πεπρωμένων. Ὅσον περισσότεροι ἐκ τῶν δεσμῶν τούτων ὑφίστανται παρὰ τινι ἔθνει, τόσον συμπαγέστερον εἶναι τοῦτο καὶ συνεπῶς τόσον μικρότεροι οἱ κίνδυνοι τῆς ἀποσυνθέσεώς του. Ἀφ' ἑτέρου ἡ ὑπαρξίς τινῶν μόνον ἐκ τῶν προαναφερθέντων δεσμῶν καὶ μάλιστα οὐχὶ ἐκ τῶν σημαντικωτέρων εἶναι χαρακτηριστικὸν εἴτε τῆς μὴ πλήρους διαμορφώσεως τοῦ ἔθνους, εἴτε τῆς μὴ φυσιολογικῆς του διαμορφώσεως μὲ ὅλους ἐννοεῖται τοὺς συναφεῖς κινδύνους.

Ἐὰν θελήσωμεν νὰ εὐρίσκωμεν ἐν βλέμμα εἰς τὸ παρελθόν, τὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ ἐννοία τοῦ ἔθνους δὲν προέβαλλε πάντοτε τοσοῦτον σαφῶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ὅσον προβάλλει αὕτη σήμερον. Ἀληθῶς ὑπῆρξαν ἐποχὴ κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐννοία αὕτη ἦτο ἀκόμη ἀνύπαρκτος ἢ τυχὸν προὑπάρξασα ἐκάθευθε μακαρίως. Ἰδίως κατὰ τὴν μεσαιωνικὴν περίοδον οὐδεὶς ἐγένετο λόγος περὶ ἐθνῶν, ἐν τῇ δυτικῇ τουλάχιστον καὶ κεντρικῇ Εὐρώπῃ, καὶ τοῦτο χάρις κυρίως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς δυτικῆς ἐκκλησίας, ἐμφανιζούσης ὅλους τοὺς

(1) Ἡ θρησκεία διεδραμάτιζεν ἄλλοτε ὡς συνδετικὸς κρίκος τῆς ἐθνότητος ἀπείρως σημαντικώτερον πρόσωπον ἐκείνου τὸ ὅποῖον διαδραματίζει αὕτη σήμερον εἰς τὰς πεπολιτισμένας χώρας. Ὁ Friedrich Ratzel (op. cit. σελ. 162) μάλιστα φρονεῖ ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς «ἐθνικῆς ἐνότητος» εἶχε καὶ ἔχει παρὰ τοῖς λαοῖς κατωτέρας ἀναπτύξεως μορφήν κυρίως θρησκευτικὴν, τῆς θρησκείας περιλαμβανούσης ὁλόκληρον τὴν διανοητικὴν ζωὴν τῶν λαῶν τούτων. Οἱ ἱερεῖς εἶναι οἱ πρῶτοι φύλακες καὶ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης τοῦ λαοῦ, αὐτοὶ διαφυλάσσουν ἐπίσης ὅ,τι ἀξιόλογον ἔχει νὰ μεταδώσῃ ἢ μίαν γενεὰ εἰς τὴν ἄλλην.

ἀνθρώπους ἴσους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἐπιβαλλούσης τὴν χριστιανικὴν ἀγάπην καὶ πρὸς τοὺς ἄλλοεθνεῖς καὶ τέλος πιεζούσης τὰς ἐθνικὰς γλώσσας τῶν κατ' ἰδίαν λαῶν διὰ τῆς ἐπισήμου καὶ ὑποχρεωτικῆς λατινικῆς τοιαύτης (¹).

Πλείονα μικρὰ καὶ μεγάλα ἔθνη ὑπὸ τὴν ἀνωτέρω σκιαγραφηθεῖσαν ἔννοιαν, σαφῶς ἀπ' ἀλλήλων διακρινόμενα καὶ παραλλήλως ἀλλήλων ἀναπτυσσόμενα ἤρχισαν διαμορφούμενα ἐν Εὐρώπῃ ἀφ' ἧς ἐποχῆς διὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μεταρρυθμίσεως κατέπεσεν ἡ ἐπιρροὴ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς Δύσεως καὶ ἐνεφυσήθη οὕτω νέα ζωὴ εἰς τὰς ἀπονενεκρωμένας ἐθνικὰς γλώσσας. Ἡ διαμόρφωσις τῶν ἐθνῶν προχώρησε γοργότερον ἰδίως ἀπὸ τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἀφ' ἑνὸς μὲν συνεπεία τῶν κατακτήσεων καὶ τῶν πιέσεων τοῦ Ναπολέοντος, τῶν σασῶν σημαντικώτατα τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τῶν κατακτηθεῖσων χωρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ χάρις εἰς τὴν κατάρρευσιν τοῦ φεουδαλισμοῦ καὶ τὸν πνέοντα σφοδρὸν ἀνεμον κατὰ τῆς ἀπολύτου μοναρχίας. Ἡ δημοκρατοποίησις τῶν πολιτευμάτων ἀνεπτέρωσε πρᾶγματι τὸν ἐθνικισμὸν τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἀκριβῶς ὅπως ἡ ἀπόλυτος μοναρχία καὶ τὸ φυσικὸν δίκαιον τὸν ἐκράτου ἐν ἀφανείᾳ.

Ἡ ἀναζωπύρωσις τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν δὲν ἀφήκεν ἀνεπηρέαστα τὰ κράτη. Ἐπρεπε ταῦτα νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὰς νέας ταύτας ἰδέας. Τὰ ὑπὸ ξένον ζυγὸν ὅποσοῦν διαμεμορφωμένα ἔθνη ἔπρεπε νὰ ἀποκτήσουν καὶ τὴν κρατικὴν τῶν αὐθυπαρξίαν. Αἱ νεοφανεῖς ἐθνότητες ἔπρεπε νὰ ἔχουν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοδιαθέσεως καὶ αὐτοκυβερνήσεως. Ἡ διακυβέρνησις τῶν ἐθνῶν ὑπὸ ξένων, μὴ ὁμιλούντων τὴν αὐτὴν γλῶσσαν μὲ τοὺς κυβερνωμένους, μὴ προσκυνούντων τοὺς αὐτοὺς Θεοὺς, μὴ ἐχόντων τὴν αὐτὴν ἱστορίαν καὶ τὰς αὐτὰς παραδόσεις ἔπρεπε νὰ παύσῃ. Ἡ «ἐθνικαρχία» (²) ἔπρεπε νὰ κυριαρχήσῃ ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον.

Ὁλόκληρος ὁ 19ος αἰὼν διήλθε μέσα εἰς ἀγῶνας πρὸς πραγμάτωσιν τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνοτήτων. Ἐνθερμοὶ θιασῶται τῶν ἰδεῶν τούτων διέσχίζον τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀμερικὴν διακηρύσσοντες τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ μεταδίδοντες ἀπανταχοῦ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν. Οἱ ποιηταὶ ἐξύμουν μὲ τὰς ὠραιότερας λέξεις τὴν ἀποκατάστασιν τῶν ἐθνῶν, οἱ δὲ φιλελεύθεροι συγγραφεῖς ἀφιέρουν εἰς ταύτην σωρεῖαν ἄρθρων, μελετῶν καὶ βιβλίων. **Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ὅπως παρὰ τὰ ὑφιστάμενα ἤδη καὶ ἐπὶ ἐθνικῆς βάσεως ἐρειδόμενα κράτη (³) ἔλ-**

(¹) Rudolf Laun ἐνθ. ἀνωτ. σελ. 61. Paul Barth op. cit. σελ. 823.

(²) Ὁ ὅρος οὗτος ὑφείλεται εἰς τὸν Ἰταλὸν συγγραφέα Romagnosi («Della Scienza delle costituzioni» Φλωρεντία 1850 σελ. 227) ὀνομάσαντα «etnicarchia» τὴν ἐθνικὴν ἀνεξαρτησίαν ὡς βάσιν ἐνὸς ὁμολοῦ κράτους.

(³) «Τὰ πρῶτα μεγάλα ἐθνικὰ κράτη ἤρχισαν διαμορφούμενα ἀπὸ τὸν 16ον αἰῶνα καὶ ἀνακλύπτοντα ἀπὸ μίαν ἀπελπιστικὴν ἀναρχικὴν κατάστασιν. Προηγῆθη ἡ Γαλλία μετὰ τὸ πέρας τοῦ ἑκατονταετοῦς πολέμου, ἠκολούθησεν ἡ Ἀγγλία μετὰ τὸν πόλεμον τῶν δύο ῥόδων, τέλος δὲ καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν ἡ ἐνωσις τῶν στεμμάτων τῆς Καστιλίας καὶ Ἀραγωνίας ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν λειψάνων τῆς αὐτόθι κυριαρχίας τῶν Μαύρων ἐπέφερον τὴν ἐθνικὴν τῆς χώρας ἐνωσιν. Ἀπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ 11ου, τοῦ

θωσιν εἰς φῶς καὶ πολλὰ νέα τοιαῦτα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ δύο εἰσέτι *Μ. Δυνάμεις, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰταλία.*

Πλὴν «ἀπαρέγγλιτοι φυσικοὶ νόμοι», πρὸ τῶν ὁποίων πᾶσα ἀντίθετος ἀνθρώπινη προσπάθεια εἶναι ὑποχρεωμένη ἐν τέλει νὰ κύβη τὴν κεφαλὴν, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ περιορίσουν μέχρι τοῦ σημείου τούτου τὴν ἐξέλιξιν τῶν νέων αὐτῶν ἔθνῶν. Ἡ πολιτικὴ τῶν ἀνεξαρτησία δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀποτελέσῃ τὸ ἅπαντον τῶν ἰδεῶδων τῶν. Πρὸς αὐτὴν ἀπέβλεπον τελειωτικῶς μόνον καθ' ἣν ἐποχὴν ἦσαν πολιτικῶς κατατετιμημένα ἢ ἔστενον ὑπὸ τὸν πέλμα τοῦ ξένου δυνάστου.

"Ἦδη ὅμως ἐλεύθερα καὶ ἐδραιωθέντα ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς τῶν βάσεως διὰ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μεταξύ τῶν μελῶν τῶν δεσμῶν καὶ ἰδίως διὰ τῆς διαδόσεως τῶν ἐθνικῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐθνικῆς ἱστορίας ἤρχισαν νὰ κατευθύνουν τὰ βλέμματά τῶν πρὸς εὐρύτερους ὁρίζοντας. Τὰ ἐθνικὰ τῶν ἔθνη τοῖς ἐφαινότο ὑπεράγαν στενά. Ἦθελον νὰ προχωρήσουν πολὺ πέραν τούτων, ἔπτο καὶ ἐπὶ ζημίᾳ ἑτέρων λαῶν. Εἶναι προφανές ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τῶν νέων αὐτῶν ὁρέξεων θὰ ἐσήμαινε μοιραίως παραβίασιν αὐτῶν τούτων τῶν ἀρχῶν τὰς ὁποίας εἶχον πρὸ ὀλίγων ἀκόμη δεκατηρίδων ἀναγράψει ἐπὶ τῶν σημαῖων τῶν (1).

Ἄλλὰ ποῖος ἐγθυμείται τοιαῦτα πράγματα! Ποῖος συλλογίζεται τὴν ἀθλιότητα τοῦ πτωχοῦ ὅταν ἐγκαταλείψας πρὸ πολλοῦ τὴν πτωχικὴν καλύβην, ἔνθα διῆλθε καταδυναστευόμενος καὶ καταπιεζόμενος τὰ πρῶτα τῆς νεότητός του ἔτη, εὐρίσκειται μονίμως ἐγκατεστημένος εἰς καλλιμάραρα μέγαρα! Ἄλλως τε τὰ σφριγῶντα ἔθνη δὲν εἶναι ὀργανισμοὶ ἐνδιαιτώμενοι μὲ κλάδους ἐλαίας. Τοῦτο συμβαίνει μόνον μὲ τοὺς γεγηρακότας καὶ ἀσθενεῖς. Ἀντιθέτως εἰς νέος ὀργανισμὸς, ζωϊκὸς ἢ φυτικὸς, ἀτομικὸς ἢ κοινωνικὸς θέλει νὰ ζήσῃ, νὰ μεγαλώσῃ, νὰ δράσῃ!

Πρόδρομον καὶ παραστάτην εἰς τὰς νέας ταύτας ἐξαπλωτικὰς τῶν τάσεις εἶχον τὰ ἀπελευθερωθέντα ἔθνη τὴν φιλοσοφίαν τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ 19ου αἰῶνος, τὴν ἀρνούμενην, ὡς γνωστόν, τὴν φυσικὴν καλωσύνην τοῦ ἀνθρώπου—μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὴν ὁποίαν εἶχον γαλουχηθῆ αἱ γενεαὶ τοῦ Rousseau καὶ τοῦ Herder, τοῦ Kant καὶ τοῦ Schiller—καὶ δογματίζουσαν ὅτι ἡ ἰσχὺς καὶ ἡ βία εἶναι αἱ σφυρηλατοῦσαι τὴν ἱστορίαν καὶ δημιουργοῦσαι τὸ ἐκάστοτε ἰσχύον δίκαιον. Εὐδρισκόμεθα εἰς τὴν ἐποχὴν καθ' ἣν ἀνεκά-

Φερδινάνδου τοῦ καθολικοῦ καὶ τοῦ Ἑρρίκου Τυδώρ ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία καὶ ἡ Ἀγγλία ἐμφανίζονται ὡς ἐθνικὰ κράτη καὶ συγχρόνως ὡς *Μ. Δυνάμεις.* Ἐννοεῖται ὅτι εὐρισκόμεθα πρὸ ἐθνικῆς ἐνώσεως χωρὶς σαφῆ περὶ ταύτης ἀντίληψιν εἴτε ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ εἴτε ἐκ μέρους τῶν κυριάρχων. Αἱ ἐννοιαὶ τῆς ἐθνότητος καὶ τοῦ ἐθνισμοῦ δὲν ἦσαν ἀκόμη ἀνεπτυγμένα. Τοῦτο ὑπῆρξε προῖον μεταγενεστέρως ἐξελίξεως... Friedrich v. Bezdold op. cit. σελ. 6.

(1) «Τὸ δόγμα τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας ἐγκατελείφθη ἐν τῇ πράξει ὑπὸ τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Ὁ δημοκρατικὸς ἐθνικισμὸς ἐπέδωκε τὴν ἐλευθερίαν ὅλων τῶν ἐθνῶν πλησίον ἀλλήλων, ἀντιθέτως ὁ ἐθνικὸς ἱμπεριαλισμὸς τῶν τελευταίων δεκατηρίδων κατηυθύνετο πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ἐνὸς ἔθνους ἀπέναντι τῶν ἄλλων... Εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἰδεώδους τῆς δημοκρατικῆς ἰσότητος ἐχώρησε τὸ ἰδεῶδες τῆς ὀλιγαρχικῆς κυριαρχίας». G. Graf op. cit. σελ. 157-158.

λυπτεν ὁ Charles Darwin τὸν παγκόσμιον βιολογικὸν νόμον τοῦ «ἀγῶνος περὶ ὑπάρξεως» καὶ «ἐπιβιώσεως τοῦ ἱκανωτέρου», ὃ ὁποῖος ἀνέτρεψεν ὅλα τὰ ἕως τότε ἐπιστημονικὰ εἶδωλα καὶ ἔθηκε τὰς βάσεις νέου τρόπου ἐρεῦνης ἐφ' ὅλων τῶν πεδίων τῆς ἐπιστήμης ⁽¹⁾. Σχεδὸν συγχρόνως ἐτόνιζεν ὁ Herbert Spencer ὅτι ὅπως ὁ ἀγὼν τῶν τάξεων εἶναι μέσον διαμορφώσεως ἀνωτέρων μορφῶν πολιτισμοῦ, οὕτω καὶ οἱ διεθνεῖς ἀγῶνες προάγουν οὐσιασδέστατα τὴν ἐξέλιξιν τῶν μεγάλων κοινωνικῶν ὀργανισμῶν ⁽²⁾. Ὀλίγον βραδύτερον διεκήρυττον κοινωνιολόγοι καὶ φιλόσοφοι ὡς ὁ I. Gumprowicz, ὁ Otto Ammon καὶ ὁ H. St. Chamberlain ὅτι τὰ ἔθνη ὑπῆρξαν, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἄνισα κατὰ τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς τῶν ἰδιότητας, τινὰ ὑπερέχουν, ἄλλα μειονεκτοῦν καὶ ὅτι ἡ ἀνισότης αὕτη ἐχαρακτήρισεν ἀείποτε τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν ⁽³⁾. Οἱ γεωγράφοι Buckle καὶ Ratzel κατεδείκνυν ὡσαύτως τὴν τεραστίαν ἐπιρροὴν τῶν γεωγραφικῶν συνθηκῶν, τοῦ κλίματος, τῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους, τῶν γραμμῶν τῶν ὀρέων, τῶν δευμάτων τῶν ποταμῶν, τῶν δασῶν καὶ τοῦ ζωικοῦ καὶ τοῦ φυτικοῦ κόσμου ἐν γένει ἐπὶ τῆς σωματικῆς, ψυχικῆς καὶ διανοητικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ συνεπῶς τὴν ἐκ τῶν γεωγραφικῶν τούτων αἰτίων, μὴ ὁμοιομόρφως ἀπανταχοῦ ἀπαντώντων διαφορὰν καὶ ἀνισότητα τῶν λαῶν. Ἀλλὰ τίνα πρότερον τίνα δ' ὕστερον νὰ μνημονεύσῃ τις ἐκ τῶν πολλῶν

⁽¹⁾ Κατὰ τὸν διαπρεπέστερον ἐκ τῶν δαρβινικῶν ἐπιγόνων, τὸν Ernst Haeckel (ὁρ. cit. σελ. 73 ἐπ.) ὁ δαρβινισμὸς λόγῳ τῆς «ἀριστοκρατικῆς» του κατευθύνσεως εἶναι ἀντιδημοκρατικὸς καὶ ἀντισοσιαλιστικὸς. Δικαίωμα ζωῆς δὲν ἔχουν παρὰ μόνον οἱ ὀλίγοι ἱκανοί, οἱ «διαλεχθέντες», ἐν ᾧ ἀπ' ἑτέρου ὁ μείζων ἀριθμὸς τῶν διαγωνιζομένων εἶναι καταδικασμένος εἰς καταστροφὴν. Εἶναι ἀναμνησθητῆτος, τονίζει ὁ Haeckel, λυπηρὸν τὸ γεγονὸς τοῦτο, πλὴν πρόκειται περὶ ἀμεταβλήτου φυσικοῦ νόμου. Πολλοὶ μὲν οἱ κλητοὶ ὀλίγοι ὁμῶς οἱ ἐκλεκτοί, τόσον μεταξύ τῶν ἀτόμων ὅσον καὶ μεταξύ τῶν λαῶν.

⁽²⁾ Ἐν γένει κατὰ τοὺς δαρβινιστὰς κοινωνιολόγους, μεταξύ τῶν ὁποίων ὁ Spencer κατέχει τὴν πρώτην θέσιν, ἐκ τοῦ βιολογικοῦ νόμου τῆς φυσικῆς διαλογῆς συνάγεται ὅτι καὶ τὰ ἔθνη ὑπόκεινται εἰς γέννησιν, ἀνάπτυξιν καὶ θάνατον. Ὅπως ἀναπτυχθῶσι πρέπει νὰ παλαίωσι. Συνεπῶς πᾶσα προσπάθεια πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἀγῶνων εἶναι ματαία, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς ὡς προκαλοῦσα τὴν κατὰπτωσιν καὶ τὸν ἐκφυλισμὸν τῶν ἔθνων, ὅπως ἡ παρακώλυσις τῆς φυσικῆς διαλογῆς προκαλεῖ τὸν μαρασμὸν τῶν διαφόρων ζωικῶν καὶ φυτικῶν εἰδῶν καὶ ἡ τῆς κοινωνικῆς διαλογῆς τὸν μαρασμὸν τῶν κοινωνιῶν.

⁽³⁾ Κατὰ τοὺς ἐπιστήμονας τούτους ἡ μεταξύ τῶν λαῶν πάλη εἶναι ἐν φυσικὸν γεγονὸς, τὸ ὁποῖον οὐδεμία καλὴ θέλησις θὰ δυνηθῆ ποτὲ νὰ ἐξουδετερώσῃ. Ὁ μεταξύ τῶν ἀνθρωπίνων ομάδων (φυλῶν, ἔθνων κλπ.) πόλεμος οὐδέποτε ἐγκατέλειπε τὴν ἀνθρωπότητα. Αἱ πρωτόγονοι ὄρδαί εὗρισκοντο ἐν διηνεκεὶ πολέμῳ ἐξ ἐλατηρίων καθαρῶς ἐγωϊστικῶν, πρὸς ἀρπαγὴν τῶν ξένων πραγμάτων ἢ πρὸς συντήρησίν των ἐκ τῶν πτωμάτων τῶν φρονεομένων ἐχθρῶν. Διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κρατῶν οἱ πόλεμοι ἔγιναν μὲν σπανιώτεροι, ἀλλὰ συγχρόνως μεγαλύτεροι καὶ φοβερώτεροι ὡς χρησιμοποιοῦντες καταστρεπτικώτερα πολεμικὰ μέσα. Ἡ «διαλογία» αὕτη μεταξύ τῶν λαῶν εἶναι προωρισμένη ὅπως ἐξακολουθῆ ἐπ' ἄπειρον, μὲ τὴν διαφορὰν μόνον ὅτι εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτόν—κατὰ τὴν γνώμην τοῦλάχιστον τοῦ Gumprowicz—δὲν θὰ κατισχύουν, ὅπως καὶ δὲν κατίσχυον πάντοτε εἰς τὸ παρελθόν, οἱ καλύτεροι ἀλλ' οἱ μᾶλλον εὐπροσάρμοστοι.

ὑπερμάχων τῶν νέων τούτων ἰδεῶν; Μὴ δὲν ἐδίδαξεν ἐπίσης ὁ Ratzehofer⁽¹⁾ ὅτι ὁ διέπων τὰ πάντα «νόμος τῆς ἐξοντώσεως» προκαλεῖ καὶ τοὺς μεταξὺ τῶν ἔθνων ἀγῶνας καὶ ὅτι ἡ σχέσις τῶν γειτονικῶν κρατῶν πρὸς ἀλληλα εἶναι τοιαύτη, ὥστε ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἑνὸς νὰ συνεπάγεται ἀναποφεύκτως μείωσιν τοῦ ἑτέρου; Δὲν εἶπεν ὁ Meinecke ὅτι «χωρὶς τὸν πόλεμον θὰ ἐκυλίετο ἡ ἀνθρωπότης εἰς τὸν βόρβορον τοῦ ὄλισμοῦ», καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θεολόγος E. Renau δὲν ἔγραψε τὸ 1871 εἰς τὴν «Reforme intellectuelle et morale» του ὅτι «ὁ πόλεμος εἶναι εἰς ἕκ τῶν ὄρων τῆς προόδου ὡς ἐμποδίζων τὴν ἀποχαύνωσιν ἑνὸς λαοῦ»; Δὲν ὑπεστήριξαν τέλος οἱ μεγάλοι ἱστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι Ranke⁽²⁾ καὶ v. Treitschke⁽³⁾ ὅτι εἶναι ἀπτονόητον ὅτι πᾶσα μεγάλη Δύναμις ἐνεργεῖ καὶ πρέπει νὰ ἐνεργῇ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν καθαρῶς ἐγωϊστικῶν ἐλατηρίων πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς ἐξωτερικῆς τῆς ἰσχύος; Βεβαίως ἐξεγείρεται ἡ συνείδησις τῶν φιλανθρωπῶν κατὰ μιᾶς τοιαύτης παγκοσμίου «τάξεως», τῆς ὁποίας τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν εἶναι ἡ πάλη, ὁ ἀγὼν. Ἀλλὰ μήπως, καθὼς παρατηρεῖ ὁ Schäffle, δὲν ἐξεγείρεται ἡ ἀνθρωπίνη συνείδησις καὶ ἐναντίον ἄλλων ἀνθρωπίνων κακῶν, τοῦ θανάτου φερ' εἰπεῖν ἢ τοῦ ἐγκλήματος, χωρὶς ἐν τούτοις νὰ ἐκλείπωσι ταῦτα; «Ὅπως ὁ ἀνθρώπος, λέγει ὁ Ruedorffer⁽⁴⁾, θέλει νὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ ἀναδειχθῇ ἐν μιᾷ κοινωνίᾳ, ὅπως τὸ δένδρον ἀναπτύσσεται καὶ ἐξαπλώνει δίκην βραχιόνων τοὺς κλάδους του καὶ δέχεται ἀέρα καὶ ἥλιον διὰ τοῦ φυλλώματός του, οὕτω θέλουν ὡσαύτως τὰ ἔθνη νὰ μεγαλώσουν καὶ νὰ ἀναπτυχθοῦν. Εἶναι ἡ ἰδία «θέλησις» ἡ ὁποία παρατηρεῖται εἰς ὅλας τὰς ζωϊκὰς ὑπάρξεις. Εἶναι αὕτη αὕτη ἡ ζωὴ, τὸ πάθος τῆς, τὸ ὁποῖον κυριαρχεῖ τῶν πάντων τριγύρω, τῶν ἐλαχίστων ὅσον καὶ τῶν μεγίστων. Ἀπὸ αὐτὴν ἀντλοῦν αἱ ἔθνη καὶ τάσεις τὴν αἰωνιότητά των καὶ τὴν δύναμίν των».

Ἄπαντα τὰ σφριγῶντα, κρατικῶς ἀπεκατεστημένα καὶ ἠδραιωμένα ἔθνη κατέχονται κατὰ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ὑποδουλώσεως ξένων λαῶν. *Τὴν φυσιολογικὴν ὁμῶς ταύτην ὁρμὴν παρατηρεῖ τις μᾶλλον ἐκδηλον καὶ ἀποτελεσματικὴν ἰδίως εἰς τὰ μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ ἔθνη, τοὺς λέοντας τῆς οἰκουμένης.* Μόνον τὰ τελευταῖα ταῦτα δύνα-

(1) Εἰδικώτερον κατὰ τὸν Ratzehofer (Soziologische Erkenntnis σ. 103 ἐπ.) ὅπως ἡ παγκόσμιος οὕτω καὶ ἡ κοινωνικὴ τάξις εἶναι προῖον τῶν ἀλληλοπολεμουμένων δυνάμεων. Μὲ τὴν τάξιν αὐτὴν συνδέεται ἀναποσπᾶστος ἡ ὑποταγὴ τοῦ ἀσθενεστεροῦ ὑπὸ τὸν ἰσχυρότερον συμφῶνως πρὸς τὸν νόμον τῆς ἐξοντώσεως (Vernichtungsgesetz), κυριαρχοῦντος ἀπανταχοῦ ἐν τῇ φύσει καὶ συνεπῶς καὶ ἐν ταῖς σχέσεσι μεταξὺ τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ομάδων ἀτόμων. Ὅτι τὰ οὐράνια σώματα ἐξαφανίζονται τὰ μὲν εἰς τὰ δέ, ὅτι εἰς τὴν ἀνόργανον φύσιν ἡ διαμόρφωσις μιᾶς ὕλης προὑποθέτει τὴν καταστροφὴν ἄλλης, ὅτι τὰ φυτὰ συντηροῦνται διὰ τῆς καταναλώσεως ἀνθρακούχων ἐνώσεων καὶ ἀλάτων, ὅτι τὸ ζωϊκὸν βασίλειον καταναλίσκει φυτὰ καὶ ζῷα πρὸς συντήρησίν του, πάντα ταῦτα δὲν εἶναι ἢ ἐκδήλωσις τοῦ ρηθέντος νόμου.

(2) Ἀναφέρεται παρὰ τῷ Meinecke op. cit. σελ. 313 ἐπ.

(3) Heinrich v. Treitschke op. cit. I. σελ. 84.

(4) J. J. Ruedorffer op. cit. σελ. 10.

νται νὰ κάμουν ἄνετον καὶ δαυιλῆ χρῆσιν τῶν «φυσικῶν νόμων» περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλήσαμεν ἄνωτέρω. Μόνον ταῦτα δύνανται νὰ ἱκανοποιήσουν σχετικῶς εὐχερῶς τὰς ἐγωϊστικὰς ἐξαπλωτικὰς τῶν τάσεις. Ἀντιθέτως διὰ τὰ μικρὰ καὶ ἀσθενῆ ἔθνη εἶναι καταδικασμένη ἡ ἐπιθυμία αὕτη νὰ παραμένη εἰς τὰς περισσοτέρας τῶν περιπτώσεων ἐν *primi desiderium*. Τὸ ἀνάστημα τῶν εἶναι πολὺ μικρὸν διὰ νὰ δύνανται νὰ τὸ ὀρθώσουν ἐνώπιον τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν ἀξιώσεών των. Οἱ μικροὶ δὲν δικαιοῦνται νὰ ἔχουν ἄλλην φιλοδοξίαν πέραν τῆς διατηρήσεως τῆς ἀκεραιότητός των.

Τὴν τάσιν τῶν μεγάλων καὶ ἰσχυρῶν ἐθνικῶν κρατῶν πρὸς ἐξάπλωσιν ἀνὰ τὴν ὑψηλίαν ἐπὶ ζῆμια τῶν μικρῶν καὶ ἀδυνάτων ἤρχισαν ὀνομάζοντες ἐπιστήμονές τινες καὶ πολιτικοὶ τῆς κεντρικῆς καὶ δυτικῆς Εὐρώπης «ἰμπεριαλισμόν». Πηγὴν τοῦ ἔχει τὴν ἐξειλιγμένην ἐθνικὴν συνείδησιν, τὴν ὁρμὴν τῶν ἐθνῶν πρὸς τὴν ζωὴν. Ὁ ἰμπεριαλισμὸς ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην τοῦ ὑπερεθνικισμοῦ εἶναι συνυφασμένος μὲ τὴν ἐθνικὴν ὑπερηφάνειαν, τὸ ἐθνικὸν γόητρον, τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως τὸ ἴδιον ἔθνος διακρίνηται ἐν παντὶ μεταξὺ τῶν ἄλλων, κατέχη τὴν πρώτην ἢ τουλάχιστον μίαν ἐκ τῶν πρώτων θέσεων. Τὰ ἰμπεριαλιστικὰ ἔθνη θέλουν νὰ βλέπουν τὴν σημαίαν των κυματίζουσαν ἀνὰ τὰς θαλάσσας, τοὺς πόλεις τῶν γινομένων ἀπανταχοῦ δεκτοὺς μετὰ τοῦ ἰδίου σεβασμοῦ μεθ' οὗ ἐγένοντο δεκτοὶ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ *Cives Romani*, θέλουν τὰ ἄγουν καὶ νὰ φέρουν τὰ μικρὰ καὶ ἀσθενῆ ἔθνη, νὰ κέκτηνται ἀποικίας καὶ προτεκτοράτα ἀνὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ νὰ ἔχουν ἰθύνουσαν γνώμην ἐφ' ὅλων τῶν φλεγόντων παγκοσμίων ζητημάτων. Θέλουν νὰ εἶναι οἱ φωτοβόλοι ἀστέρες οἱ σύροντες ὀπισθὲν τῶν πληθύν δορυφόρων. Θέλουν νὰ εἶναι πάντοτε ἡ εἰρήνη καὶ οὐδέποτε ὁ ἄκμων. Θέλουν ἐν μιᾷ λέξει νὰ ἄρχωσι. Ἐσωτερικῶς ὁμοιογενῆ καὶ συμπαγῆ δὲν ἐξαντλοῦν τὸ σφρίγγος των εἰς ἐσωτερικοὺς ἀγῶνας· τὸ διοχετεύουν πρὸς τὰ ἔξω, πέραν τῶν ἐθνικῶν τῶν συνόρων, πρὸς τὸ ἄπειρον. Δὲν ἀποβλέπουν μόνον εἰς τὴν συντήρησιν των εἰς τὴν ζωὴν, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς γυγνηρακότας καὶ ἀσθενεῖς λαοὺς, λαοὺς τοὺς ὁποίους ἀφήκεν ἡ ζωὴ ἢ ἀρχίζει νὰ τοὺς ἀφήνη. Μόνον οἱ τελευταῖοι οὗτοι δύνανται νὰ εἶναι φιλειρηνικοὶ καὶ μετριοπαθεῖς. «Ἐμπρὸς των ὅμως προσπερῶν ἡ φύσις ἀνοικτίμων, ἐν ᾧ ἀντιθέτως εἶναι πάντοτε μὲ τὸ μέρος τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεως» (1).

Ὅλοι οἱ μεγάλοι καὶ σφριγῶντες λαοὶ πρέπει νὰ εἶναι ἰμπεριαλιστικοὶ καὶ εἶναι πράγματι τοιοῦτοι, ἀδιάφορον ἂν τὸ ἐξαγγέλλουν μετὰ παρρησίας ἢ ὄχι. Τὸ συνηθέστερον βεβαίως δὲν εἶναι τὸ πρῶτον. Κατὰ κανόνα αἱ ἐγωϊστικαὶ ἐξαπλωτικαὶ τάσεις καλύπτονται προσεκτικώτατα ὑπὸ ὠραίους μεστοὺς μετριοφροσύνης, φιλειρηνισμοῦ καὶ ἀνθρωπιστικῶν αἰσθημάτων λέξεις τῶν πρωθυπουργῶν καὶ ὑπουργῶν τῶν ἐξωτερικῶν. Ἐὰν δέ ποτε τολμήσῃ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἡ λέξις «ἰμπεριαλισμός», ἀμέσως σπεύδει νὰ τὴν καλύψῃ ὁ μακροδύας τῆς ἐπιθυμίας ἐξυψώσεως τῆς ἀπολιτίστου οἰκουμένης ἐπὶ ὑψηλοτέρων κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ἐπιπέδων, ἢ τῆς ἀνάγκης ἐξυρῆσεως ἀγορῶν κατανα-

(1) Ruedorffer αὐτόθι.

λώσεως καὶ τόπων διοχετεύσεως τοῦ πλεονάζοντος πληθυσμοῦ, γεγονότων δηλονότι τὰ ὅποια ἐντείνουσι ἀπλῶς χωρὶς ὅμως καὶ νὰ προκαλοῦν τὴν ἐξαπλωτικὴν ὁρμὴν. Οὕτω ἐπὶ παραδείγματι ὁ ἀγγλικὸς ἱμπεριαλισμὸς διεκήρυσσεν ἀείποτε τὰς ἀλτροῦστικὰς του διαθέσεις καὶ αὐτὸς ὁ Γουλιέλμος ὁ Β΄. ἐτόνιζεν εἰς ἓνα ἐκ τῶν προπολεμικῶν λόγων του τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Γερμανίας ὅπως θεραπεύσῃ τὴν πιάσχουσαν ἀνθρωπότητα διὰ τοῦ βιαίου ἔστω ἐμβαπτισμοῦ τῆς εἰς τὰ νάματα τοῦ γερμανικοῦ πολιτισμοῦ.

Τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὄντος μιᾶς φυσικῆς καταστάσεως παρέλκει κατὰ τὰς ἀντιλήψεις ταύτας πᾶσα κατ' αὐτοῦ ἐπίκρισις, ὅπως δὲν δύναται τις νὰ ἐπικρίνῃ μιᾶν φυσικὴν τῆν ἀνθρώπου ὁρμὴν. Λακτίζουν λοιπὸν πρὸς κέντρα οἱ ἐπιχειροῦντες νὰ περιορίσουν τὴν ἀνάπτυξιν ἑνὸς ἔθνους καὶ τὴν ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἀσθενεστέρων ἐξάπλωσιν του.

Ὁ ἱμπεριαλισμὸς, ὡς ἡ τελευταία ἐξέλιξις τοῦ ἐθνικισμοῦ, προϋποθέτει, ὡς εἴπομεν, τελείως διαμεμορφωμένα καὶ πολιτικῶς ἀνεξάρτητα μεγάλα ἔθνη. Ἡ ἀρχαιότης, ὁ μεσαίων καὶ κατὰ μέγα μέρος ἡ μεταμεσαιωνικὴ ἐποχὴ ἢ δὲν ἐγνώρισαν παντάπασιν ἢ ἐγνώρισαν μόνον μεμονωμένας διαμορφώσεις μεγάλων ἐθνῶν καὶ κατὰ συνέπειαν μεμονωμένας ἐμφανίσεις ἱμπεριαλισμῶν. Ἀντιθέτως τὸ β΄. ἡμισυ τοῦ 19ου καὶ ὁ 20ὸς αἰὼν διαβιοῦσι ὑπὸ τὸ ζῴδιον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ. Ἡ ἐξωτερικὴ πολιτικὴ ὕλων τῶν Μ. Δυνάμεων ⁽¹⁾ ὑπῆρξε κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀκραιφνῶς ἱμπεριαλιστικὴ. Εἰς τὸν ἱμπεριαλισμὸν ἀφείλονται ἐπίσης αἱ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν προστριβαὶ καὶ διήξεις μεταξὺ τῶν Δυνάμεων, ἰδίως ὁ παγκόσμιος πόλεμος τοῦ 1914, ἡ μοιραία διέξοδος τῆς ἐπὶ τόσας δεκαετηρίδας ἀνικανοποιήτου παραμεινάσης ἱμπεριαλιστικῆς ὁρμῆς.

Ποῖον εἶναι κατὰ τὰς ἰδέας ταύτας τὸ μέλλον τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ; Ἐφ' ὅσον θὰ ὑπάρχῃ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἐθνικὸν αἴσθημα διαθερμαῖνον πλείονας μεγάλους λαούς, θὰ ὑπάρχῃ κατ' ἀνάγκην καὶ ἱμπεριαλισμὸς. Δεδομένου δὲ ὅτι ἡ ὑπαρξὶς πλείονων μεγάλων ἐθνῶν ὁμιλούντων διαφόρους γλώσσας, ἐχόντων διάφορα ἥθη καὶ ἔθνη, διάφορον πολιτισμὸν καὶ διάφορον ἰδιοσυγκρασίαν εἶναι καὶ ἔσται γεγονὸς ἀνεπίδεκτον πάσης ἀμφισβητήσεως, δεόν νὰ δεχθῶμεν ὅτι ὁ ἱμπεριαλισμὸς θὰ ἐξακολουθήσῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον διαδραματίζον σπουδαιότατον πρόσωπον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος.

β΄.) Ὁ ἱμπεριαλισμὸς ἀπὸ πανειρηνιστικῆς ἀπόψεως.

Γνωρίζαντες ἀνωτέρω τὰς ἀπόψεις τῶν ἐθνικιστῶν ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἱμπεριαλισμοῦ ὡς τάσεως ἑνὸς μεγάλου κρατικοῦ ὀργανισμοῦ πρὸς ἀπεριόριστον ἐξάπλωσιν, ὡς ἔλθωμεν ἤδη νὰ ἐκθέσωμεν ἐν ὀλίγοις τὴν περὶ τούτου ἀντίλη-

(1) Ἡ ἱμπεριαλιστικὴ πολιτικὴ τῆς προπολεμικῆς Αὐστρίας ὑπῆρξε κατ' ἐξάφρασην λόγῳ τῆς ἐσωτερικῆς συνθέσεως τῆς Δυνάμεως ταύτης ἐν ὄργανον τοῦ γερμανικοῦ ἱμπεριαλισμοῦ.